

Міністерство освіти і науки України
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
Навчально-науковий інститут економіки
Факультет обліку і фінансів
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ:

В.о. завідувача кафедри,

д.е.н., професор

_____ **О.В. Добровольська**

“ _____ ” _____ **2021 р.**

ДИПЛОМНА РОБОТА

Удосконалення управління грошовими потоками
сільськогосподарського підприємства

Виконав: студент за
освітньо-професійною програмою
«Фінанси, банківська справа та
страхування» зі спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа
та страхування»

Павлік І.Д.

Керівник: проф. Халатур С.М

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет обліку і фінансів

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Освітній ступінь магістр

Освітньо-професійна програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. завідувача

кафедри _____ О.В. Добровольська

« » _____ 2020 р.

ЗАВДАННЯ

на дипломну роботу студента

ПАВЛІКА ІЛІІ ДМИТРОВИЧА

1. **Тема дипломної роботи** «Удосконалення управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства».

2. **Керівник роботи** Халатур Світлана Миколаївна, д.е.н., професор
затверджені наказом ДДАЕУ від «30» листопада 2020 р. № 2997

3. **Строк подання студентом роботи** – 15 лютого 2021 р.

Вихідні дані до роботи Баланс, Звіт про фінансові результати, Звіт про рух грошових коштів, Звіт про власний капітал, Примітки до річної фінансової звітності, основні економічні показники роботи сільськогосподарського підприємства, нормативна та економічно-фінансова література.

4. **Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розкрити).** 1. Теоретичні аспекти управління грошовими потоками підприємства. 2. Організаційно-економічна характеристика та аналіз грошових потоків Дніпропетровської дослідної станції інституту овочівництва і баштанництва національної академії аграрних наук України . 3. Напрями удосконалення управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства.

Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень).

Визначення грошових коштів підприємства на основі статичного і динамічного підходів.

Рух грошових потоків в результаті різних видів фінансово-господарської діяльності підприємства. Схема грошових надходжень, формування й використання доходів

сільськогосподарських підприємств. Шляхи вкладення вільних коштів підприємства. Класифікація грошових потоків підприємства за основними ознаками. Рух грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності. Рух грошових коштів у результаті основної (операційної) діяльності. Структура активу балансу підприємства за 2016-2019 рр., %. Динаміка пасиву балансу підприємства за 2015-2019 рр., тис. грн.. Динаміка чистого прибутку підприємства за 2015-2019 рр., тис. грн.. Склад результатів діяльності сільськогосподарського підприємства. Схема руху грошових потоків усередині досліджуваного сільськогосподарського підприємства ДДС ЮБ НААН. Прогноз прибутку підприємства на основі виведеної методом найменших квадратів функції прибутку

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Теоретичні основи щодо джерел формування капіталу сільськогосподарського підприємства	27.05.20	
2	Аналіз джерел формування капіталу сільськогосподарського підприємства	28.10.20	
3	Напрями підвищення ефективності використання джерел формування капіталу сільськогосподарського підприємства	17.12.20	
4	Висновки та пропозиції	25.01.21	

Студент _____ Павлік І.Д.
 (підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ Халатур С.М.
 (підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА	8
1.1. Сутність та еволюція грошових коштів і грошових потоків	8
1.2. Економічна сутність грошових потоків та їх місце в управлінні сільськогосподарським підприємством	20
1.3. Технологія планування та контролю грошових потоків підприємства	32
Висновки до розділу 1	39
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА АНАЛІЗ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СТАНЦІЇ ІНСТИТУТУ ОВОЧІВНИЦТВА І БАШТАННИЦТВА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ	41
2.1. Характеристика Дніпропетровської дослідної станції інституту овочівництва і баштанництва національної академії аграрних наук України	41
2.2. Аналіз та оцінка фінансового стану ДДС ІОБ НААН	46
2.3. Коефіцієнтний аналіз ефективності управління грошовими потоками підприємства	59
Висновки до розділу 2	69
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА	70
3.1. Прогнозування і планування грошових потоків на основі системного аналізу	70
3.2. Застосування регресійного аналізу для формування функції прибутку як основи ефективного управління грошовими потоками	75
3.3. Шляхи удосконалення управління грошовими потоками підприємства	81
Висновки до розділу 3	90
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	96
ДОДАТКИ	105

РЕФЕРАТ

Тема: Удосконалення управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства

Магістерська робота: 105 ст., 13 рис., 12 табл., 1 додаток, 95 літературних джерел.

Об'єктом дослідження даної роботи є процеси формування ефективного управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства.

Метою роботи є вивчення новітніх підходів та перспективних напрямів до управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні та методичні аспекти процесу управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства.

В ході виконання дипломної роботи магістра комплексно досліджено стан управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства, обґрунтовано шляхи удосконалення. Результати рекомендовані до впровадження в сільськогосподарських підприємствах України

АНОТАЦІЯ

ГРОШОВІ КОШТИ, ГРОШОВІ ПОТОКИ, РЕСУРСИ, РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ, СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО

АННОТАЦИЯ

ДЕНЕЖНЫЕ СРЕДСТВА, ДЕНЕЖНЫЕ ПОТОКИ, РЕСУРСЫ, РЕЗУЛЬТАТЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЕ ПРЕДПРИЯТИЕ

SUMMARY

CASH, CASH FLOWS, RESOURCES, RESULTS OF ACTIVITY, AGRICULTURAL ENTERPRISE

ВСТУП

В умовах постійно існуючих соціально-економічних суперечностей щодо формування і розподілу грошових потоків перед суспільством стоїть завдання сформувати стійкий аграрний сектор національної економіки, спроможний гарантувати продовольчу безпеку країни, нарощувати її експортний потенціал, у контексті перебудови суспільних відносин формувати конкурентоспроможні рівноправні підприємницькі структури.

Вагому роль у розвитку аграрного сектора економіки відіграє рівень управління грошовими потоками для відтворення виробничого процесу сільськогосподарських підприємств. Таке сприяння господарській діяльності полягає у забезпеченні фінансовими ресурсами безперервності процесу виробництва суб'єктів господарювання, оновленні їх виробничих фондів, збільшенні накопичень і підвищенні ефективності виробництва. Сучасні реалії ринкової економіки, суспільні трансформації в країні та суттєвий розвиток міжнародних відносин дають сільськогосподарським підприємствам можливість значно розширити коло джерел і форм залучення фінансових ресурсів. Ці форми доповнюють одна одну і в реальних умовах окремо майже не існують. Надзвичайно важливим є те, у який спосіб здійснюється залучення фінансових ресурсів, в яких формах вони рухаються, на яких умовах виділяються.

Проблема управління грошовими потоками сільськогосподарських підприємств полягає не у відсутності фінансових ресурсів взагалі, а в доступності до них з причин високої вартості, а також у формах і методах їх розподілу. Проте основним недоліком цього критерію є не можливість врахування цілого ряду чинників, зокрема соціальних, психологічних, а в деякому розумінні й економічних. Вартісні методи оцінки не завжди враховують потенційні можливості альтернативного використання грошових коштів при виборі найбільш дешевого джерела фінансування. Також не береться до уваги і характер впливу використаних коштів на зміну структури капіталу з певного джерела. Крім того, вартісна оцінка хоча й враховує дію чинників ризику, проте не завжди дозволяє передбачити можливі

несприятливі події. Чинниками ризиків можуть бути час та несприятливі події, настання яких здається малоімовірним, тому вони лише частково беруться до уваги при розрахунку вартості капіталу, але часто їх вплив може перевищити прогнозоване значення.

Дослідженню поняття «грошовий потік» присвячено чимало наукових праць. Вагомий внесок у вивчення окремих аспектів цього терміна на макро- і на макрорівнях зроблено у працях вітчизняних науковців І. Андрющенко, І. Бланка, З. Васильченко, Е. Виноградова, Ю. Воробйова, І. Зятковського, О. Кириленко, М. Крупки, О. Колодізева, А. Крисоватого, В. Кудряшова, С. Львовичкіна, В. Опаріна, А. Поддєрьогіна, Р. Слав'юка та ін.

Метою роботи є вивчення новітніх підходів та перспективних напрямів до управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства.

Об'єктом дослідження даної роботи є процеси формування ефективного управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні та методичні аспекти процесу управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства.

Завдання дипломної роботи:

- проаналізувати сутність та еволюцію грошових коштів і грошових потоків;
- розкрити економічну сутність грошових потоків та їх місце в управлінні сільськогосподарським підприємством;
- обґрунтувати технологію планування та контролю грошових потоків підприємства;
- надати характеристику Дніпропетровської дослідної станції інституту овочівництва і баштанництва національної академії аграрних наук України;
- провести аналіз та оцінку фінансового стану ДДС ІОБ НААН;
- провести коефіцієнтний аналіз ефективності управління грошовими потоками підприємства;

- обґрунтувати прогнозування і планування грошових потоків на основі системного аналізу;
- застосувати регресійний аналіз для формування функції прибутку як основи ефективного управління грошовими потоками;
- запропонувати шляхи удосконалення управління грошовими потоками підприємства.

При виконанні дослідження залежно від конкретних цілей і завдань використано методи економічного аналізу та вивчення економічних процесів: нормативно-розрахунковий, балансовий, групувань, вертикальний та горизонтальний аналіз, коефіцієнтний аналіз.

Основою для написання роботи стали Закони України, нормативно-правові акти України, економічна література вітчизняних та зарубіжних вчених, що дозволило вивчити основні теоретичні положення управління грошовими потоками підприємства.

Конкретизувати та підійти до розкриття проблематики теми роботи з практичної точки зору дозволило використання інформації з фінансових звітів сільськогосподарського підприємства ДДС ІОБ НААН. На основі проведеного аналізу було сформовано основні напрямки вдосконалення системи управління грошовими потоками підприємства. Для наочності в роботі відображені таблиці, схеми, діаграми.

Наукова новизна роботи полягає у розробці теоретичних пропозицій та прикладної моделі оптимізації управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства з урахуванням зовнішніх та внутрішніх факторів. Практичне значення даної роботи полягає в висновках та рекомендаціях, які допоможуть підприємствам створювати ефективну систему управління грошовими потоками.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність та еволюція грошових коштів і грошових потоків

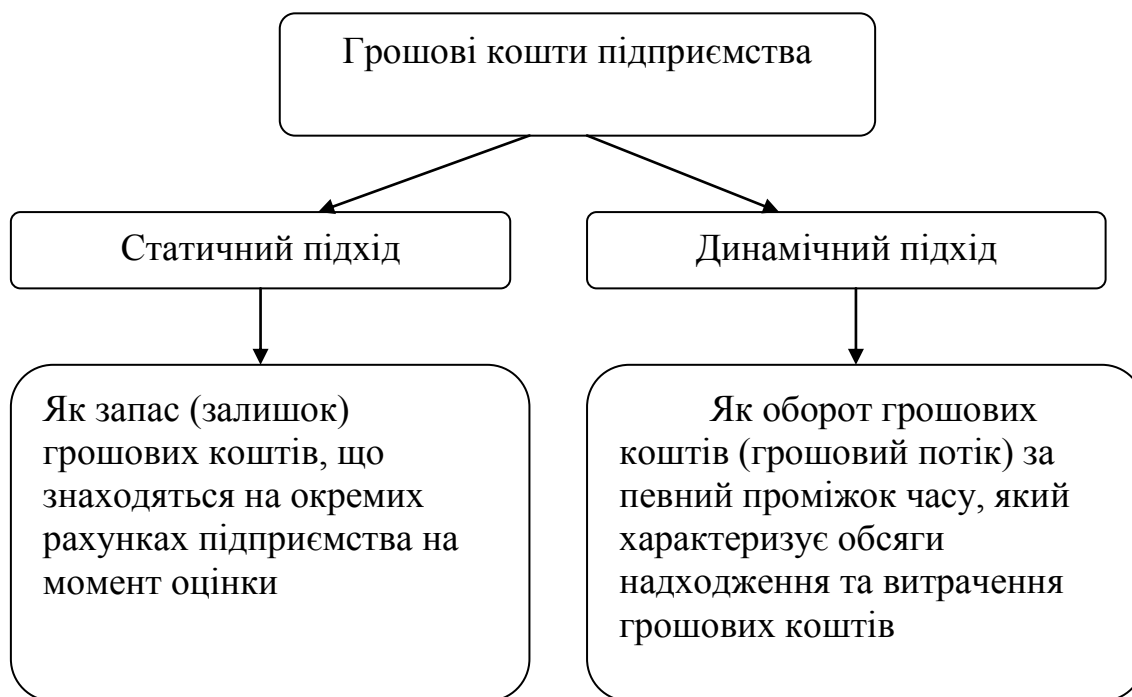
Гроші є атрибутом суспільства, яке досягає певної стадії економічного розвитку, і одним з найважливіших об'єктів досліджень, що привертають увагу представників економічних наук, як феномен вчення про особливе, унікальне, неповторне явище у своїй цілісності. За допомогою грошей спрощується товарний обмін у суспільстві, вимірюється обсяг продукції, підтримуються пропорції між виробництвом і споживанням на макроекономічному рівні держави, визначається ефективність роботи підприємств.

На деяких територіях досить широко в ролі грошей використовували прикраси та дорогоцінні вироби, які визнавали особливо придатними для цієї ролі. Згодом із цих товарів виокремлювався найбільш ходовий товар для певної території, на який обмінювалися всі інші товари.

Монети круглої форми виявилися найпридатнішими для використання, тому що в процесі використання були найзручнішими та найменше стиралися. У працях Гайдаєнко О. зазначено, що спочатку паперові гроші почали використовувати в Китаї ще у VIII ст. н. е. У Європі це сталося значно пізніше. Вексель виконує роль грошей, отриманих у кредит на строк, поки не настане час його оплати [13].

З XVII ст. банки на основі кредитних операцій почали випускати банкноти, які використовували як зобов'язання банку повернути золото за першою вимогою купців. Банкнота є формою грошей у вигляді цінного паперу, що випускає банк. Це простий вексель, який означає безстрокове зобов'язання, що передається з рук у руки і свідчить про заборгованість банку пред'явнику на суму, вказану в банкноті. На відміну від векселя, банкнота має суспільну гарантію, є безстроковим зобов'язанням, не пов'язана з

конкретною торговою операцією, випускається в будь-якій сумі [43]. На рис.1.1. подано визначення грошових коштів підприємства на основі статичного і динамічного підходів

Рис. 1.1. Визначення грошових коштів підприємства на основі статичного і динамічного підходів

Грошові кошти беруть участь у грошовому обороті. Грошові обороти на макро- і на мікрорівні мають глибинні зв'язки і взаємозалежності. Грошовий оборот на макроекономічному рівні впливає на глобальні економічні процеси.

На рівні підприємства (мікрорівні) грошовий оборот має іншу сутність, оскільки він суб'єктивується, виходячи з різних факторів впливу на нього. Сутність грошового обороту полягає в сприянні обміну між клієнтами з приводу отримання матеріально-технічних ресурсів та збуту продукції, виконаних робіт і послуг. При цьому придбання матеріальних ресурсів супроводжується відтоком грошей з підприємства, а збут продукції – їх притоком. Грошовий оборот розглядають на макроекономічному та мікроекономічному рівнях (табл. 1.1).

**Основні ознаки грошового обороту на макроекономічному і
мікроекономічному рівнях**

Ознака	Грошовий оборот на макrorівні	Грошовий оборот на мікрорівні
1. Сфера обслуговування	Обслуговує усі фази суспільного відтворення: виробництво, розподіл, обмін, споживання та всі ринки	Обслуговує домашні господарства й фірми (підприємства)
2. Рівень	Оборот грошей на рівні суспільства	Оборот грошей на рівні населення, фірми (підприємства)
3. Форма функціонування	Гроші не виступають як багатство, а функціонують виключно як гроші. Від збільшення маси грошей багатство країни не зростає. Раптове збільшення грошової маси може призвести до інфляційних процесів	Функціонують у формі капіталу (витрачаються з метою їх збільшення) або у формі грошей (виконують функцію засобу обігу і платежу). Гроші виступають як багатство, яким володіє власник цього індивідуального капіталу. Для індивідуального чи колективного капіталу, чим більшою кількістю грошей володіє власник, тим він багатший і має більше можливостей заробити прибуток
4. Джерела поповнення	Грошова маса необхідна для сукупного грошового обороту складається з наявної в грошовому обороті маси грошей, яка є в розпорядженні економічних суб'єктів. Якщо виникає потреба в поповненні грошової маси то вона збільшується за рахунок додаткової емісії грошей, позик на світовому ринку	Грошові кошти, необхідні для виробничого і особистого споживання, отримують завдяки реалізації товарів, робіт (послуг). Поповнення відбувається за рахунок власних накопичень та позик на грошовому (фінансовому) ринку

Джерело: Узагальнено автором на основі думок провідних економістів
[23, с. 49; 25, с. 68-70]

Інтенсивність грошового обороту залежить від терміну оборотності запасів, перетворення їх у готову продукцію в технологічному процесі (виробництво продукції) та збутовій діяльності. Інтенсивність знаходиться у прямій залежності від загального циклу оборотності активів. Чим коротший термін оборотності, тим більша інтенсивність грошового обороту.

За характером економічних відносин, що реалізуються в сукупному грошовому обороті, виокремлюють сектор грошового обігу і фінансово-

кредитний сектор. Сектор грошового обігу обслуговує сферу обміну. Основними характеристиками для цієї сфери є еквівалентність обміну (передані гроші еквівалентні вартості отриманого товару, робіт та послуг), а також безповоротність обміну (передані гроші не повертаються до попереднього власника).

Фінансово-кредитний сектор поділяється на фіскально-бюджетний і кредитний оборот. Фіскально-бюджетний оборот характеризується нееквівалентністю, яка полягає в тому, що один суб'єкт сплачує гроші (податки, обов'язкові збори) і не одержує реального товару, а інший суб'єкт (держава) одержує гроші без передачі товару. Кредитний оборот має зворотний характер, який полягає в тому, що суб'єкт, який передає кошти у тимчасове користування (депозити, цінні папери), після визначеного строку отримує дохід у вигляді відсотків, дивідендів, а також поверне вкладений капітал.

Функціонування грошей в обігу здійснюється в готівковій і безготівковій формах. Також грошові платежі здійснюються між окремими суб'єктами в середині групи. Грошовий оборот взаємопов'язує основні ринки (ринок продуктів, ринок ресурсів, фінансовий ринок, світовий ринок), через які здійснюється більшість грошових платежів між економічними суб'єктами і забезпечується функціонування єдиного ринкового простору країни. На макроекономічному рівні визначення грошових потоків трактується так: грошовий потік — сукупність платежів, які обслуговують окремий етап (чи його частину) процесу розширеного відтворення [78, с. 131; 52, с. 67; 75, с. 21; 83, с. 56].

Поняття «грошовий потік» на мікроекономічному рівні також привертає увагу багатьох практиків і науковців. Досліджуються і вивчаються різні аспекти поняття «грошовий потік». Незважаючи на існуючі зарубіжні та вітчизняні видання з проблем обліку, аналізу, управління, планування і контролю грошових потоків, автори з різним ступенем теоретичного і практичного висвітлення розкривають питання їх сутності і класифікації. У роботах багатьох авторів, що досліджували грошові потоки відсутне

визначення цього поняття, яке глибоко розкривало б його сутність [33; 45; 51; 52; 91; 98]. В умовах змін, які відбуваються в економіці, трансформується і розуміння певних економічних понять, тому виникає необхідність постійно їх уточнювати. Аналізуючи вищевикладене, постає питання вибору найбільш вдалого визначення грошового потоку з метою уточнення, яке глибше розкриє його суть. На нашу думку, «грошовий потік» підприємства – це процес руху надходжень і видатків грошових коштів та їхніх еквівалентів за визначеними часовими інтервалами, що генерується його звичайною і надзвичайною діяльністю та пов'язаний з зовнішніми і внутрішніми факторами простору, структури, ризику і ліквідності. На рис.1.2. показано рух грошових потоків в результаті різних видів фінансово-господарської діяльності підприємства.

Рис.1.2. Рух грошових потоків в результаті різних видів фінансово-господарської діяльності підприємства

До грошових потоків підприємства, які генеруються його звичайною і надзвичайною діяльністю входить велика кількість різних потоків. У процесі дослідження такої економічної категорії, як грошовий потік з'ясовано, що в економічній літературі класифікація грошових потоків наводиться за різними

критеріями, які стосуються виокремлення їх ознак і видів, а також є розбіжності в визначенні необхідної кількості класифікаційних ознак. На рис. 1.3 показана схема грошових надходжень, формування й використання доходів сільськогосподарських підприємств.

Рис. 1.3 Схема грошових надходжень, формування й використання доходів сільськогосподарських підприємств

Окремі економісти застосовують ширшу класифікацію, наприклад, А. М. Поддєрьогін вважає об'єктивною необхідністю грошові потоки згрупувати в однорідні цілісні групи і виділяє шість класифікаційних ознак (вид фінансово-господарської діяльності, масштаб діяльності, зміна залишків грошових коштів — резерву ліквідності, валюта деномінації, значимість грошових потоків, розподіл у часі) [54, с. 60]. Стецько М.В., Терещенко О. О. застосовують дванадцять класифікаційних ознак грошових потоків (вид фінансово-господарської діяльності, масштаб обслуговування господарського процесу, напрям руху грошових коштів, форма здійснення, сфера обігу, тривалість часового періоду, рівень достатності грошових засобів, вид валюти, метод передбачення, безперервність формування, стабільність часових інтервалів формування, оцінка в часі) [64, с. 28].

Л. О. Коваленко, Л. М. Ремньова та С. Т. Пілецька за основу беруть класифікацію розроблену І. О. Бланком [31, с. 82; 57, с. 174]. У класифікації І. О. Бланка виділено дев'ятнадцять ознак грошових потоків, більшість класифікаційних ознак запропонованих Л. О. Лігоненко та Т. В. Ситник збігаються із ознаками, виділеними І. О. Бланком [5, с. 116; 6, с. 7].

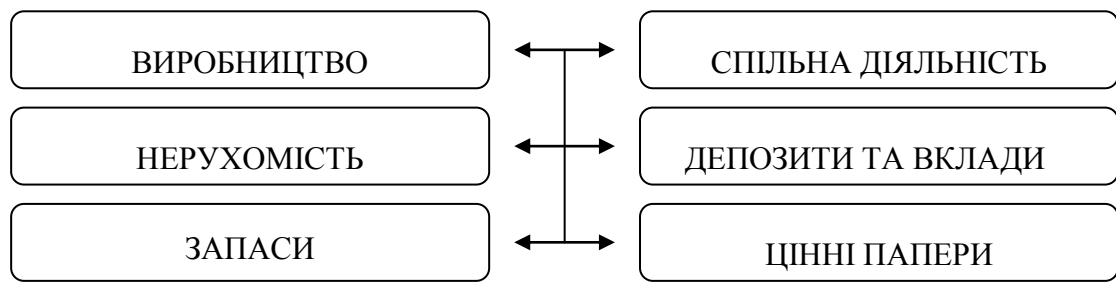
Проведене дослідження сучасних підходів до класифікацій грошових потоків дозволило виокремити для потреб управління грошовими потоками

та формування інформаційної бази сукупність класифікаційних ознак грошових потоків, що забезпечать врахування впливу грошових потоків на фінансово-господарську діяльність підприємства. На основі класифікацій, розроблених авторами [17; 23], пропонуємо розширити перелік класифікаційних ознак та додати такі, як участь грошового потоку в формуванні прибутку; рівень синхронності грошового потоку; умови розрахунків; види готової продукції, товарів, послуг; рівень впливу на прийняття рішення; рівень планування грошових потоків.

У наведеній класифікації особливу увагу заслуговують нові запропоновані ознаки грошових потоків, і відповідно, їх види, які є важливими для побудови системи управління грошовими потоками на підприємствах. Ознака рівня синхронності грошового потоку дозволяє визначити синхронний або несинхронний грошовий потік, який характеризується високим (низьким) рівнем синхронності між позитивним і від'ємним грошовими потоками у відповідних часових інтервалах, що дозволить контролювати і регулювати рівень розриву між надходженням і витрачанням грошових коштів. Така класифікаційна ознака, як умови розрахунків, дозволить визначити притік (відтік) грошових коштів у результаті попередньої оплати, післяоплати, часткової оплати, порушення умов розрахунків, що дозволить оцінити рівень розрахунково-платіжної дисципліни, платоспроможності підприємства і його контрагентів, а також визначити, який вид розрахунків переважає на підприємстві та концентрує найбільший (найменший) грошовий потік.

Виділення такої класифікаційної ознаки, як види готової продукції, товарів, послуг, дозволить визначити обсяг грошового потоку, який формується в результаті: реалізації готової продукції за її видами; реалізації товарів за їх видами; отримання виручки від здійснення послуг з пошиття одягу за видами продукції. Надасть можливість виділити, ту групу реалізованої готової продукції, товарів, здійснених послуг від яких концентрується найбільший (найменший) грошовий потік, а також визначити

концентрацію грошового потоку за кожним контрагентом. На рис. 1.4 показані можливі шляхи вкладення вільних коштів підприємства.

Рис. 1.4 Шляхи вкладення вільних коштів підприємства

Ознака рівня впливу на прийняття рішення дозволяє визначити релевантний або нерелевантний грошовий потік, інформація про який може вплинути або не вплинути на рішення менеджера і буде корисною або ні для прийняття рішення з конкретного питання. Виокремлення такої класифікаційної ознаки як рівень планування грошових потоків дозволить виділити планований, фактичний грошовий потік і грошовий потік, що відображає відхилення між плановим і фактичним грошовими потоками. Це дозволить порівнювати встановлений на підприємстві рівень позитивного і від'ємного грошового потоку, що відображений в оперативній і поточній плановій документації підприємства, з отриманим по факту рівнем позитивного і від'ємного грошового потоку, а також визначати відхилення між ними.

Всі вищезазначені ознаки і види грошових потоків є основою для створення інформаційної бази, за допомогою якої слід здійснювати регулювання, аналіз, контроль і планування руху грошових коштів на підприємстві. Між зовнішніми і внутрішніми факторами існує тісний взаємозв'язок і взаємодія, які в значній мірі визначають фінансове положення підприємства. На відміну від внутрішніх, на зовнішні фактори підприємство не може вплинути, але їх вивчення і врахування дозволить передбачити випадки невизначеності, що допоможе адаптувати господарську діяльність підприємства до змін зовнішнього середовища, знизити ризик прийняття

помилкового рішення та підвищити ефективність управління грошовими потоками.

При виділенні факторів, які впливають на формування грошових потоків, особливу увагу приділяють факторам, що супроводжуються ризиками, для вивчення характеру їх впливу на грошові потоки підприємства. Виявлення ризиків для підприємства є важливим етапом, метою якого є зниження їх негативного впливу, який проявляється в непередбачених грошових витратах, в недостатніх грошових надходженнях, або їх затримці. Характерною причиною виникнення ризику є явище невизначеності в процесі формування грошових потоків.

При вивченні фактору ризику потрібно враховувати ступінь їх впливу на грошові потоки, ступінь керованості ризику та можливість його прогнозування. Основні ризики, які можуть негативно вплинути на процес формування грошових потоків сільськогосподарських підприємств розділені на дві групи ризиків зовнішнього і внутрішнього характеру.

До зовнішніх ризиків віднесено: Економічні ризики. Ризик кон'юнктури товарних, трудових, матеріальних ринків стосується їх розбалансованості, насамперед неспіввідношення попиту та пропозиції, низького рівня стійкості, зниження ділової активності та конкурентної боротьби тощо. Ризик кон'юнктури фондового ринку полягає в швидкому реагуванні на найменші зміни в економічній, політичній сферах, що характеризуються зміною рівня попиту і пропозиції на цінні папери, цінами на них, загальною ринковою активністю, тенденціями за обсягом продажу в окремих сегментах ринку. Ризик кон'юнктури фінансового ринку полягає в складних умовах отримання кредиту і формуванні високих процентних ставок за користування ними.

Інфляційний ризик полягає в зниженні купівельної спроможності грошей і веде до неплатоспроможності підприємства. Валютний ризик, пов'язаний із зміною курсу валюти відносно до національної грошової одиниці, тягне за собою неочікувані збитки або додатковий прибуток.

Ризик несприятливого інвестиційного клімату в країні полягає в низькому рівні інвестицій, які здійснюються в економіку України іншими

державами, що впливає на зменшення оборотних коштів підприємств і відповідно грошової маси в державі. Податкові і митні ризики полягають у зміні механізму сплати податків, мита і митних зборів, збільшення їх ставок, що призводить до неспроможності підприємства вчасно і в повному обсязі здійснити оплату. Це призводить до відволікання грошових коштів з інших напрямів діяльності підприємства, штрафних санкцій, неплатоспроможності.

Політичні ризики. В результаті нестабільної, невваженої внутрішньої і зовнішньої політики держави, а також невдало обраної стратегії розвитку країни, цей вид ризиків може призвести до скорочення розмірів прибутку, спричинити збитки або призвести до банкрутства. Законодавчо-правові ризики. Швидка зміна законодавства може зумовити ризик неврахування всіх норм закону і виникнення, в зв'язку з цим, відповідних штрафних санкцій або втрату часу на організацію діяльності відповідно до нових чинних норм, що зменшить грошовий потік. Невідповідність фінансового та господарського законодавства міжнародним вимогам ускладнює експортно-імпортні операції і витрачання додаткових коштів. Недотримання норм авторського права іншими суб'єктами господарювання по відношенню до підприємства спричиняє втрату додаткового прибутку, підриє репутації або збитки. Неврахування інтересів господарських суб'єктів спричиняє недовіру до законотворців, пошук шляхів уникнення надмірного законодавчого тиску.

Техніко-технологічні ризики. В результаті руху прогресу у світовому масштабі відбувається постійний розвиток техніки і нових технологій, який впливає на потребу підприємства в заміні обладнання, для підтримання достатнього рівня конкурентоспроможності продукції. Несприяття оновленню техніки і технологій з боку держави, яке повинно полягати в послабленні податкового, митного режимів при завезенні техніки з закордону, фінансуванні новітніх розробок, призводить до додаткового відтоку грошей і підвищення собівартості продукції.

Соціальні ризики. Демографічний спад, зниження рівня життя населення можуть зумовити виникнення проблем пов'язаних із збутом продукції на внутрішньому ринку і відповідно зниження обсягу виручки від

реалізації. Низький рівень якості і доступності освіти тягне за собою посередню підготовку кадрів, що в майбутньому призведе до відтоку коштів з підприємства. Природно-екологічні ризики. Природні ризики пов'язані з нанесенням втрат у зв'язку із виникненням стихійних лих. Екологічні ризики пов'язані із виникненням відповідальності за нанесені збитки навколишньому середовищу.

До ризиків внутрішнього характеру віднесено: Організаційні ризики. Географічні ризики полягають у незручному місці розташуванні, яке вимагає додаткових витрат грошових коштів. Чітко не визначена стратегія розвитку підприємства зумовлює незаплановане витрачання коштів. Відсутність або недосконалість системи управління грошовими потоками, системи виробничого, фінансового або інвестиційного планування спричиняє відтік грошових коштів, неплатоспроможність, банкрутство.

Ризики постачання. Ризик вибору недобросовісного постачальника може спричинити збої в процесі виробництва, реалізації, і в результаті, затримку надходження грошей. Ризик закупівлі матеріалів за завищеними цінами підвищить собівартість продукції і відтік додаткових грошових коштів.

Виробничі ризики. У зв'язку з неефективним використанням матеріальних, трудових, фінансових ресурсів, відбувається збільшення обсягу витрат, що викликає підвищення собівартості продукції і додатковий відтік грошових коштів. Різке зниження обсягу виробництва може призвести до збільшення собівартості одиниці продукції за рахунок підвищення в ній частки постійних витрат, і в результаті до збитків і відтоку грошових коштів.

Маркетингові/збутові ризики. Значні витрати грошей на рекламу і організацію збуту можуть підвищити вартість продукції і відповідно ціну, що може призвести до зниження попиту на неї. Ризик невдалого вибору ринків збуту характеризується зниженням попиту на продукцію, наявністю на обраному ринку серйозних конкурентів і товарів-замінників. Ризик вибору неправильної цінової політики, вплине на повільне просування товару на ринку і побудову невдалого збутового ланцюга. Ризик зниження обсягу

продажу зменшує обсяг виручки від реалізації продукції і відповідно вхідний грошовий потік. Ризик затримки погашення дебіторської заборгованості покупцями зменшує обсяг надходжень грошових коштів і викликає порушення платіжної дисципліни підприємства перед іншими кредиторами, нарахування штрафних санкцій, погіршення ділової репутації. Транспортні ризики, пов'язані з неналагодженою системою перевезення продукції і її оплати, зумовлюють збільшення періоду обороту готової продукції і відповідно грошей, їх додаткове витрачання.

Техніко-технологічні ризики. Недостатній обсяг виробничого обладнання, його невідповідність новітнім технічним і технологічним розробкам, а також повільне оновлення спричиняють неконкурентоспроможність продукції, збільшення операційного циклу та відтік грошових коштів.

Трудові ризики. Недостатня кваліфікація виробничого і управлінського персоналу знижує ефективність роботи і сприяє виникненню браку, неекономному використанню ресурсів тощо, що призведе до збитків і відтоку грошових коштів. Низький рівень заробітної плати і заохочень персоналу знижує продуктивність праці і тягне за собою невиконання підприємством своїх планових показників, виникнення додаткових витрат, зниження якості продукції і обсягів її виробництва, в зв'язку з цим знижується рівень вхідного грошового потоку.

Інвестиційний ризик. Ризик невдалого вибору інвестиційної програми тягне за собою втрату додаткового прибутку і відповідно зниження вхідних грошових потоків. Інвестиційні ризики пов'язані із здійсненням реальних інвестицій можуть призвести до значного відтоку грошових коштів і в разі вчасного непоповнення грошового ресурсу підприємства призвести до неплатоспроможності.

Отже, неспроможність підприємства виконати договірні зобов'язання з погашення кредитів, позик та відсотків по них впливає на платоспроможність підприємства, ділову репутацію. Ризик інвестиційної непривабливості

підприємства (ділова репутація, фінансово-економічні показники тощо) виражається у втраті можливості додаткового залучення грошей.

1.2. Економічна сутність грошових потоків та їх місце в управлінні сільськогосподарським підприємством

Питання визначення економічної природи грошових потоків є надзвичайно важливим як в теоретичному, так і в практичному аспектах, оскільки сформовані підходи щодо трактування сутності грошових потоків у подальшому будуть визначати фундаментальні основи їх планування та контролю. Крім цього досі актуальним залишається питання визначення місця та ролі грошових потоків в управлінні корпоративними фінансами з метою удосконалення діючої системи фінансового управління вітчизняними підприємствами. Як свідчать фінансова теорія і практика сьогодення єдиного підходу до визначення економічної сутності дефініції «грошовий потік підприємства» у вітчизняній та зарубіжній науці не існує й досі, оскільки й нині триває полеміка серед науковців та практиків щодо розуміння економічної природи цієї дефініції.

Питанню сутності грошових потоків, теоретико–методичним підходам до їх планування та контролю присвячено праці таких науковців як: Н. Аванесова [1], Г. Азаренкова [2], І. Андрющенко [3], Є. Виноградова [13], О. Гайдаєнко [14], Т. Головка [16,17], Єрмошкіна [35], Т. Завора [37], А. Іващенко [40], Л. Івченко [41], С. Каламбет [42], Т. Касьяненко [43], О. Кисельова [44], В. Ковальов [46], Н. Ковальчук [49], Г. Кошельок [50], І. Крюкова [53], Л. Крючко [54], А. Лебедева [57] та ін. Проте актуальною є розробка цілісної парадигми розуміння сутності грошових потоків підприємства, яка б інтегровано включала в себе усі їхні властивості. Також варто зазначити, що у динамічних умовах внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємств та появи інноваційних методів та інструментів системи фінансового управління потребує удосконалення

механізм планування та контролю грошових потоків підприємств задля адаптації до діючих економічних реалій та потреб практики.

Дослідження економічної природи грошових потоків підприємства розпочнемо з розкриття суті концепції грошового потоку (*cash flow concept*), яка виникла у 50–60 роках ХХ століття. Ця концепція передбачає формування уявлення про підприємство як про сукупність притоків і відтоків грошових коштів, що чергуються. В основі концепції лежить логічне припущення про те, що з будь-якою фінансовою операцією може бути асоційований певний грошовий потік, тобто сукупність розподілених у часі виплат (відтоків) та надходжень (притоків) грошових коштів, що виникають внаслідок прийняття управлінських рішень в рамках операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Як справедливо зазначає Танклевська Н., немає специфічної вичерпної дефініції грошових потоків, саме тому так багато плутанини щодо визначення грошових потоків, оскільки під ним маються на увазі як притоки грошових коштів, так і їх відтоки та різниця між ними, що є чистим грошовим потоком [66].

Суто на семантичному рівні грошовий потік – це кількісне вираження грошей, що їх має суб'єкт господарювання у конкретний момент часу, для інвестора – це очікуваний майбутній дохід від інвестицій, з позиції керівників підприємств грошовим потоком є план майбутнього руху грошових засобів та ін. У кожному випадку динаміка руху грошових коштів підприємства є безперервним процесом і створює грошовий потік. Проте даний підхід щодо розуміння сутності грошових потоків є надто фрагментарним і не дозволяє відобразити всі сторони цього явища. Вивчення науково-практичної літератури в сфері фінансів [58, 61, 62, 69, 73, 74, 75, 80, 81, 82] засвідчило поліаспектний характер дефініції «грошовий потік підприємства». Багатовекторне розуміння сутності грошових потоків обумовлене тим, що оскільки вони складають вартісну основу корпоративних економічних відносин, то мають зв'язок фактично з усіма економічними процесами будь-якого підприємства. Крім того вони суттєво впливають на кінцеві результати господарської діяльності підприємств, детермінують

рівень їх платоспроможності та фінансової рівноваги. На підставі проведеного дослідження науково-практичної літератури з питань управління можна виокремити 3 підходи щодо розуміння сутності грошових потоків підприємств: статичний, динамічний та агрегований.

Кожен із зазначених підходів розкриває сутність грошових потоків з погляду врахування специфічних характеристик, якими володіють грошові потоки підприємства. Прихильники статичного підходу трактують грошовий потік з позиції його впливу на залишок грошових коштів на рахунках підприємства та визначають його як чистий рух грошових коштів за період. Зокрема, грошовий потік підприємства ототожнюється з чистим грошовим потоком та розглядається як чиста сума грошей і грошових еквівалентів, що надходить на підприємство та виходить з нього. При цьому позитивний (додатній) грошовий потік показує, що ліквідні активи компанії зростають, дозволяючи врегулювати борги, реінвестувати в бізнес, повернути гроші акціонерам, оплатити витрати і забезпечити захист від майбутніх фінансових проблем, негативний (від'ємний) грошовий потік показує, що ліквідні активи підприємства скорочуються [34].

Фактично в даному визначенні грошовий потік повністю ототожнюється з чистим грошовим потоком підприємства, що не є коректним, оскільки дефініція «грошовий потік» є більш широкою. В рамках статичного підходу до розуміння сутності грошових потоків існують також інші погляди, зокрема на думку Г. Рогова [57], грошовий потік – це результат господарської діяльності, що виражається в надходженні, розподілі і використанні грошових коштів, який залежить від багатofакторного внутрішнього і зовнішнього середовища господарюючого суб'єкта. Проте як бачимо з даного визначення грошовий потік в такій інтерпретації може бути асоційованим із прибутком підприємства, який також є результатом господарської діяльності підприємства.

Як справедливо зазначає Д. Теннет прибуток і грошові кошти – це дві великі різниці, оскільки доходи і витрати, на основі яких визначається прибуток, визнаються в момент постачання товарів чи надання послуг, в той

час як надходження чи виплати грошових коштів визнаються в момент здійснення їх перерахування. Часовий проміжок часу між моментами визнання подій для цілей визначення прибутку і наявності грошових коштів може бути значним [67, с.12].

Грошовий потік використовується для оцінки якості доходу компанії, показує на скільки вона є ліквідною та може показувати на скільки залишається платоспроможною. В контексті визначення різниці між грошовим потоком і прибутком підприємства слушною є також думка Ю. Бріггема та М. Ерхардта, які зазначають, що грошовий потік підприємства зазвичай відрізняється від його прибутку, який відображений в балансі, оскільки деякі види доходів і витрат відображених в звіті про фінансові результати не призводять до реальної виплати грошових коштів в звітному періоді.

При цьому Ю. Бріггем та М. Ерхардт чистий грошовий потік пропонують розраховувати як чистий прибуток «мінус» не грошові доходи «плюс» не грошові витрати. Під не грошовими витратами (ті, що не призводять до реальних виплат грошових коштів) автори розуміють амортизацію матеріальних та нематеріальних активів та відстрочені податкові зобов'язання. Разом з цим деякі складові чистого прибутку можуть бути відображені, проте не отримані у грошовій формі впродовж звітного періоду [9, с.73–74].

Зустрічається визначення чистого грошового потоку і у деяких нормативно-правових актах України, зокрема у Наказі Державної комісії України із запасів корисних копалин «Про затвердження Положення про порядок розробки та обґрунтування кондицій на мінеральну сировину для підрахунку запасів твердих корисних копалин у надрах» [54], чистий грошовий потік (потік готівки) – різниця (сальдо) між притоками і відтоками грошових коштів від операційної та інвестиційної діяльності під час передбачуваної реалізації інвестиційного проекту.

Наказ Міністерства економіки України «Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення бізнес-плану підприємств» [55]

грошовий потік від поточної господарської (інвестиційної, фінансової) діяльності являє собою суму надлишку (нестачі) коштів, отриманих у результаті зіставлення надходжень і відрахувань коштів у процесі операційної (інвестиційної, фінансової) діяльності. Трактуювання грошових потоків як залишку грошових коштів знаходимо і у праці Д. Теннета [67, с.11].

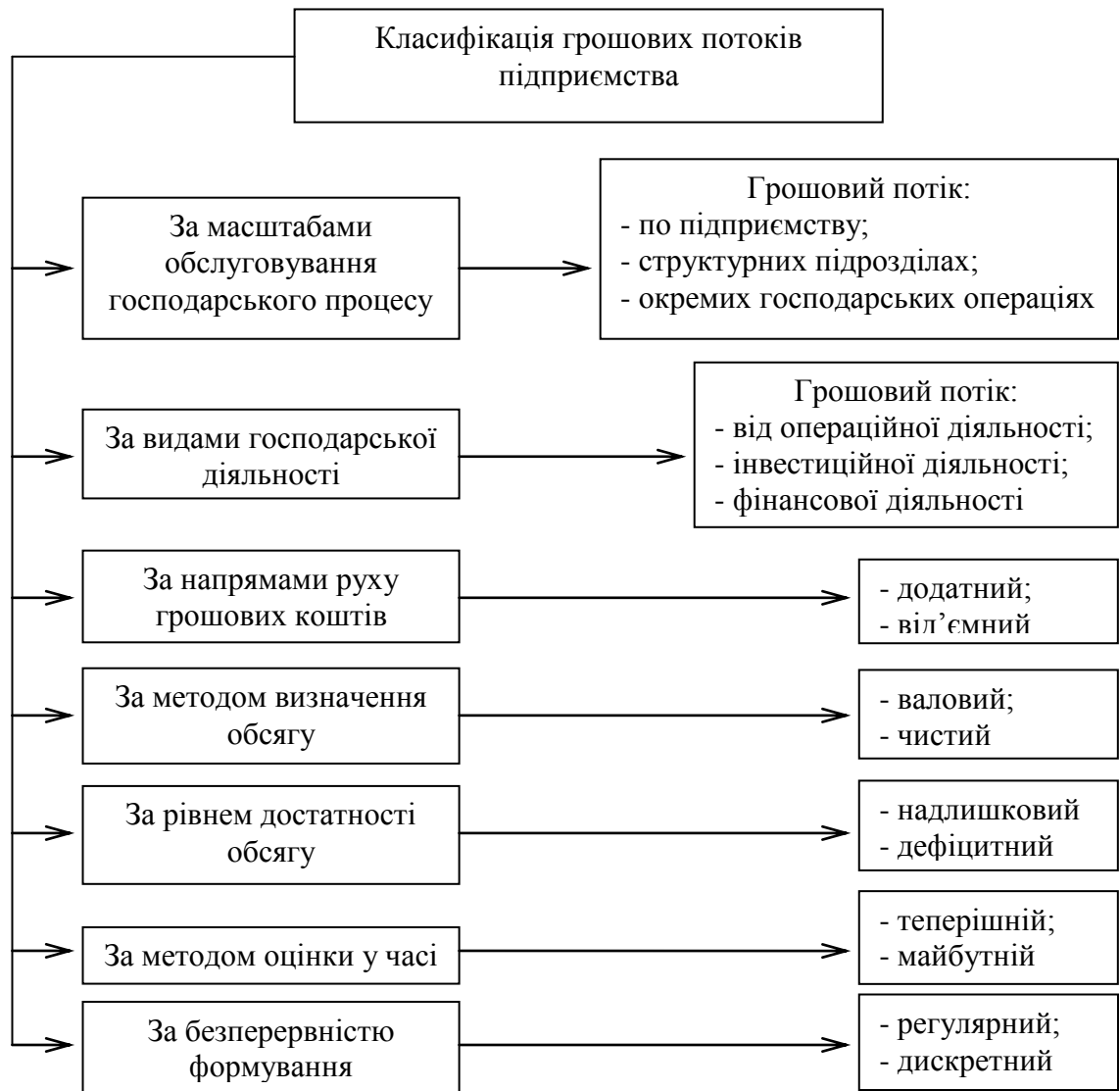
Обсяг грошових коштів, необхідних підприємству залежить від ступеня прогнозованості як надходжень в результаті господарської діяльності, так і виплат (попиту) постачальникам і працівникам. Грошовий потік на думку Д. Теннета - це такі надходження грошових коштів, які дозволяють компанії задовольняти попит на них. Альтернатива цьому – наявність зовнішніх інвесторів, які готові фінансувати будь-яку нестачу грошових коштів, проте, щоби залучити зовнішні інвестиції підприємство повинно продемонструвати можливість досягти позитивного грошового потоку, який дозволить виплачувати відсотки і в кінцевому випадку повернути інвестовані кошти [57, с. 21].

На думку професора з фінансового менеджменту А. Фріно у загальному розумінні грошовий потік є різницею між притоками і відтоками грошових коштів, тобто коли гроші, які надходять у компанію є більшими ніж ті, що виходять з неї [83]. При цьому А. Фріно зауважує, що компанія працює краще та «генерує багатство» для акціонерів, коли грошові потоки зростають. Він зазначає, що як правило для характеристики цього процесу використовуються чотири дефініції грошових потоків: операційний грошовий потік (OCF), «акціонерний грошовий потік» (Equity cash flow, ECF), «вільний грошовий потік» (Free cash flow, FCF) та капітальний грошовий потік (Capital cash flow, CCF). Акціонерний грошовий потік (Equity cash flow, ECF) – це гроші, залишки яких доступні в компанії після сплати податків, покриття необхідних капітальних інвестицій та необхідного зростання робочого капіталу (Working capital requirements, WCR), сплати фінансових витрат (financial expenses), здійснення виплат по боргу та залучення нового позикового капіталу [49]. Акціонерний грошовий потік

(Equity cash flow, ECF) – це грошові кошти наявні в компанії для її акціонерів, що можуть бути використані для виплати дивідендів чи викупу акцій. Акціонерний грошових потік за період є різницею між притоками та відтоками грошових коштів за період. Коли робиться прогноз акціонерного грошового потоку він має бути еквівалентним прогнозованим дивідендним виплатам плюс викуплені акції у цьому періоді [49].

Вільний грошовий потік (Free cash flow, FCF) – це грошовий потік від операційної діяльності після оподаткування без включення у розрахунок рівня боргового навантаження, тобто без мінусування фінансових витрат компанії. Тому це доступні залишки грошових коштів після покриття необхідних капітальних інвестицій та необхідного робочого капіталу (Working capital requirements, WCR), з урахуванням припущення про відсутність боргу. Досить часто вважають, що вільний грошовий потік (FCF) репрезентує грошові кошти, що генеровані компанією для постачальників фінансових ресурсів, якими є акціонери і кредитори, проте це не так, оскільки параметр, який відображає грошові кошти, що генеровані компанією для її акціонерів і кредиторів називається капітальним грошовим потоком (Capital cash flow, CCF). Капітальний грошовий потік (Capital cash flow, CCF) – це грошовий потік, що доступний для кредиторів плюс акціонерний грошовий потік (Equity cash flow, ECF). Грошовий потік для кредиторів (CFd) складається із сум відсоткових платежів плюс погашення основної суми боргу. Як бачимо з наведених вище дефініцій базовими категоріями, що характеризують грошовий потік у рамках статичного підходу є: «залишок грошових коштів на конкретний момент часу», «чистий рух коштів», «чистий грошовий потік». На динамічному рівні грошовий потік являє собою рух грошових коштів у двох формах: у формі плану майбутнього руху грошових коштів підприємства у часі, або звіту про їх рух у попередніх періодах.

На рис. 1.5 подана класифікація грошових потоків підприємства за основними ознаками.

Рис. 1.5 Класифікація грошових потоків підприємства за основними ознаками

На думку В. Ковальова як елемент грошового потоку можуть виступати грошові надходження, дохід, витрати, прибуток, платіж та ін. У більшості випадків мова йде про очікувані грошові потоки. Саме для таких потоків розроблені формалізовані методи та критерії, що дозволяють приймати обґрунтовані рішення фінансового характеру [29, с.44]. На думку проф. Н. Хахонової грошовий потік – цілеспрямований рух грошових коштів та їх еквівалентів, що вимірюється у грошовому вираженні на одиницю часу [72]. З проведеного дослідження бачимо, що в рамках динамічного підходу категорія грошового потоку досить часто ототожнюється з «потокотом платежів», тому варто визначити економічну суть цієї дефініції. Відмінності

між грошовими потоками і платежами зазначають у своїй праці також Ю. Брігхем та М. Ерхардт, які поділяють усі грошові потоки в залежності від їх рівномірності на постійні регулярні грошові потоки, які називають платежами (payments), та на власне грошові потоки (cash flows), коли мова йде про нерівномірні платежі або надходження [9, с.374].

На думку С. Семенова та О. Шпирко дефініція «потік платежів» може трактуватись двояко. З одного боку, потік розглядається як спрямований рух матеріальних або грошових ресурсів, а з іншого, як послідовність платежів часі, тобто сукупність грошових сум, кожна з яких відноситься до визначеного періоду часу. Друге визначення зумовлене тим, що рух господарських засобів підприємства характеризує наявність не окремих одночасних платежів, а деякою їх послідовністю в часі. Така послідовність платежів, яка передбачає надходження і вибуття грошових коштів називається потоком платежів [61, с.27–28].

Варто зазначити, що у науковій літературі в рамках динамічного підходу наведено цілий ряд інших однотипних визначень категорії «грошовий потік підприємства. Як бачимо в рамках динамічного підходу щодо сутності грошових потоків частина науковців в якості детермінантів грошового потоку визначає «рух грошових коштів», а інші «надходження і витрачання грошових коштів», «потік платежів».

На нашу думку, грошовий потік – це не константа на певну дату (як зазначається в рамках статичного підходу до грошових потоків), а навпаки – це оборот грошових коштів за певний період. Адже саме оборот і рух розкривають суть категорії «грошовий потік», саме оборот і рух є основними ознаками цієї категорії, саме з ними грошові потоки нерозривно пов'язані. Процес руху коштів відбувається в часі і просторі, під час обслуговування усіх видів господарської діяльності.

Категорія «грошовий потік підприємства» є агрегованою, оскільки включає численні види грошових потоків, що генеруються на підприємстві та обслуговують його господарську діяльність. Слід зазначити, що на кожному конкретному підприємстві є свій «унікальний грошовий потік». Він залежить

від специфіки діяльності кожного суб'єкта господарювання: від сфери функціонування, рівня забезпечення виробництва, обсягу товарообороту, чисельності працівників, виду діяльності, податкової політики, розрахункової дисципліни тощо.

З метою чіткої детермінації окремих структурних компонентів грошового потоку та формування однозначного трактування цих категорій, надходження грошових засобів будемо називати позитивним (вхідним, додатнім) грошовим потоком, вибуття грошових засобів – негативним (вихідним, від'ємним) грошовим потоком, а різницю між позитивним та негативним грошовими потоками по кожному виду діяльності або по господарській діяльності у цілому – чистим грошовим потоком.

Різниця між сумарними надходженнями і сумарними виплатами грошових коштів від операційної діяльності протягом певного періоду є чистим грошовим потоком операційної діяльності. В теорії і практиці корпоративних фінансів рекомендованим є позитивне значення чистого грошового потоку підприємства від операційної діяльності, що є свідченням ефективного управління корпоративними фінансами. Доцільною є теза більшості науковців та практиків про те, що надходження від основної операційної діяльності мають перевищувати витрати, оскільки така ситуація характеризує приплив грошових коштів на підприємство, генерованих операційною діяльністю, що є передумовою для фінансування інвестиційної діяльності.

Під інвестиційною діяльністю підприємства розуміють сукупність операцій, які пов'язані з вкладанням грошових коштів в об'єкти реальних і фінансових інвестицій. Інвестиційна діяльність визначає передумови щодо майбутнього функціонування підприємства і його можливостей по генеруванню грошових потоків в майбутньому. Від обсягу та структури грошових потоків від інвестиційної діяльності в значній мірі визначається поточна та перспективна конкурентоспроможність підприємства. На рис 1.6 показаний рух грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності.

Рис 1.6 Рух грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності

Генерування грошових потоків у результаті інвестиційної діяльності відбувається під впливом таких подій як:

- надходження грошових коштів (доходи інвестиційної діяльності): продаж необоротних матеріальних, нематеріальних та фінансових активів; погашення боргових цінних паперів іншими емітентами; повернення позик, що були надані іншим підприємствам; отримані дивіденди, проценти від довгострокових фінансових вкладень; повернення інших фінансових вкладень;

- виплати грошових коштів (витрати інвестиційної діяльності): придбання необоротних матеріальних, нематеріальних та фінансових активів; надання позик іншим підприємствам.

Фінансова діяльність обумовлює рух грошових коштів у результаті:

- надходження грошових коштів (додаткове залучення власного або позикового капіталу): від цільового фінансування, від додаткового розміщення інструментів власного капіталу (акцій) та боргових зобов'язань (облігацій, векселів); отримання короткострокових та довгострокових кредитів;

- виплати грошових коштів (погашення, плата за користування власним чи позиковим капіталом): викуп раніше емітованих акцій у власників; погашення цінних паперів власного боргу; виплата дивідендів та відсотків за борговими зобов'язаннями; погашення кредитів.

Підтримуємо твердження, що фінансова рівновага – це ситуація, за якої грошові потоки підприємства є збалансованими по обсягах і в часі, що дозволяє йому своєчасно і в повній мірі виконувати свої платіжні зобов'язання перед економічними контрагентами, державою та власниками. Тобто грошові надходження дозволяють своєчасно та в повній мірі здійснювати всі виплати і при цьому забезпечується приріст (а не поглинання) ринкової вартості підприємства. На рис 1.7 показаний рух грошових коштів у результаті основної (операційної) діяльності.

Рис 1.7 Рух грошових коштів у результаті основної (операційної) діяльності

При формуванні стратегії управління грошовими потоками детермінуються концептуальні аспекти, реалізація яких як очікується дозволить досягти реалізації стратегічної цілі управління грошовими

потоками. В стратегії управління грошовими потоками визначаються основні пріоритети, які повинні бути реалізовані в процесі управління грошовими потоками підприємства та визначаються ключові критерії ефективності управління грошовими потоками, які декомпонуються на складові і доводяться до працівників підприємства, які за них відповідають. На думку дисертанта, всі критерії оцінки ефективності управління грошовими потоками доцільно поділити на 2 рівні – стратегічний (характеризує виконання стратегії управління грошовими потоками) та операційно-тактичний (характеризує ефективність поточного управління грошовими потоками), такими критеріями можуть бути:

- на стратегічному рівні – вартісно-орієнтовані показники, що базуються на грошових потоках: показник доданої вартості грошового потоку CVA (cash value added), модифікований показник доданої вартості грошового потоку MCVA (modified cash value added), внутрішня норма дохідності інвестицій CFROI та ін. (детальніше специфіка розрахунку та застосування даних показників в контексті оцінки ефективності стратегічного управління грошовими потоками буде розкрита в 3 розділі дисертаційного дослідження);

- на операційно-тактичному рівні – показники, що визначають обсяг генерованого грошового потоку для акціонерів та інших груп стейкхолдерів: показники прибутковості (EBIT, EBITDA, NOPAT, PAT, NI), показники грошових потоків (OCF, ECF, CCF, FCF); відносні показники рентабельності прибутку (ROS, ROE, RONA, ROCE, RIOС, ROA) та рентабельності, ліквідності, достатності грошових потоків (показники, в яких обсяг генерованого грошового потоку співставляється з розміром активів, доходів, витрат чи капіталу, які з ним пов'язані).

Для ефективного функціонування системи управління грошовими потоками підприємства, прийняття оптимальних управлінських рішень необхідно налагодити стабільно функціонуючі інформаційні канали, які будуть забезпечувати менеджмент підприємства своєчасною, достовірною, надійною та потрібною інформацією.

Варто зазначити, що контроль грошових потоків на думку Хахонової Н. повинен здійснюватись: на стадії складання бюджетів руху грошових коштів (попередній контроль); на стадії виконання бюджету, щоб він був виконаний з мінімальними відхиленнями (поточний контроль); на стадії вивчення отриманих результатів на базі яких приймаються рішення щодо оптимізації грошових потоків (подальший контроль) [78].

Завершальними етапами пропонованої концептуальної моделі управління грошовими потоками підприємства є оцінка виконання стратегії управління грошовими потоками підприємства, її перегляд та коригування, що забезпечує безперервний циклічний та динамічний характер системи управління грошовими потоками, постійну трансформацію та адаптацію до умов, в яких функціонує підприємство. Запровадження пропонованої концептуальної моделі управління грошовими потоками, що описує функціональний зміст та координацію етапів по управлінню грошовими потоками, дозволить, на наш погляд, шляхом проведення визначеної кількості фінансово-аналітичних операцій сформувати вихідні передумови для підтримання фінансової рівноваги в процесі фінансово-господарської діяльності підприємства.

1.3 Технологія планування та контролю грошових потоків підприємства

Планування грошових потоків реалізується в межах загальної системи перспективного і поточного фінансового планування підприємства, базуючись на стратегічних цілях і місії підприємства, в рамках якого розробляється система конкретизованих планів (бюджетів), що передбачають процеси погодження, затвердження, коригування і контролю за виконанням.

На підготовчому етапі потрібно створити передумови для ефективної реалізації процесу бюджетування, зокрема необхідно: чітко визначити цілі бюджетування; провести структурування підприємства на основі діючих

бізнес-процесів; визначити ключових осіб, які прийматимуть рішення під час реалізації бюджетного процесу; встановити ключові цілі та визначити фінансову політику підприємства; визначити інформаційну основу і метод бюджетування; розробити формати бюджетів.

Під час формування цілей бюджетування потрібно чітко визначити пріоритети і ключові ділянки планування (наприклад грошові потоки, доходи і витрати, взаємовідносини з контрагентами, баланс активів, майбутня вартість підприємства). Від чіткості вибору цілі в значній мірі залежить успішність проекту бюджетування. Також потрібно розуміти, на якій стадії розвитку знаходиться підприємство. Структуризація та формалізація бізнес-процесів всередині підприємства розпочинається з виділення головного з них, який повинен стати основою системи бюджетування. Структуризувати підприємство потрібно виходячи з реальних бізнес-процесів, а не згідно діючої організаційної структури, яка не завжди відповідає реаліям функціонування підприємства.

Важливим є також визначення ключових осіб, які приймають рішення, оскільки вони є основними постачальниками та споживачами бюджетної інформації. Крім них (керівники вищого рівня), необхідно визначити менеджерів, які відповідатимуть за коректне планування та облік певних видів бюджетних показників. Якщо керівники будуть ідеологами форматів і ключових показників бюджету, то менеджери будуть виконувати обліково-контрольну функцію. До їх компетенцій як правило входять збір, аналіз та узагальнення бюджетної інформації, бюджетний контроль і аналіз відхилень в рамках довіреної в рамках бюджету статті.

Потрібним є визначення ключових цілей та фінансової політики підприємства на коротко-, середньо- та довгострокову перспективу. Від цілей підприємства буде залежати підхід до бюджетування, його методи, формати фінальних документів. При цьому, чим на більш тривалу перспективу ми зможемо описати корпоративні цілі, тим стабільнішою і функціональнішою стане система бюджетування. При цьому важливо знати цілі власників підприємства – чи планується його продаж, залучення стратегічного

інвестора, реалізація глобальних інвестиційних проектів. Для того, щоб коректно оперувати плановими і фактичними даними потрібно визначити інформаційну основу та метод бюджетування. Для цього потрібно забезпечити відображення інформації на електронних носіях, добитись її цілісності та вберегти від несанкціонованого використання. Важливо також передбачити можливість збору фактичних даних в аналогічних інформаційних реєстрах.

Під час розробки форматів бюджетів потрібно враховувати думку ключових учасників бюджетного процесу, які є користувачами цих бюджетів. У зв'язку з цим потрібно отримати форми звітності з таким набором аналітики, яким реально користуються керівники на підприємстві. Роль фінансових фахівців буде полягати в першу чергу у побудові послідовності бюджетів (як правило вони повинні рухатись в рамках одного бюджетного процесу), а також співставлення однакових аналітик в різних бюджетних формах для забезпечення єдності, повноти і достовірності консолідованих форм бюджету.

На етапі здійснення бюджетного процесу необхідно: визначити ключові показники бюджетування; декомпонувати ключові показники на нижчі рівні управління; сформувати інструментарій для виконання цілей; сформувати структурні бюджети по напрямкам, які деталізують цільові показники бюджетування; пов'язати між собою бюджетні показники, консолідувати і захистити бюджет.

На початковій стадії бюджетного процесу необхідно «оцифрувати» стратегічні цілі власників підприємства та забезпечити декомпозицію довгострокових цілей в короткострокові, що обмежуються бюджетним періодом. Варто зазначити, що визначені цілі повинні бути зрозумілими для всіх працівників підприємства. Важливо не лише порахувати показники «зверху вниз», але і забезпечити розуміння працівниками того факту, що їх дії так або інакше призводять до реалізації спільних цілей, які виражені в показниках базового та стратегічного рівня. Працівники повинні проявляти максимальну ініціативу для досягнення вказаних цілей, щоби в кінці

отримати певну винагороду за це. Після визначення та декомпозиції цілей, формування інструментів їх досягнення необхідно сформувати структурні бюджети по напрямкам, які будуть деталізувати цільові показники бюджетування. На цій стадії формуються бюджети дебіторської і кредиторської заборгованості, запасів, розрахунків з персоналом та інших стандартних форм, які консолідуються трьома основними бюджетними формами (бюджетом руху грошових коштів, бюджетом доходів і витрат, а також балансом). Дані в зазначені форми повинні вноситись на основі виконання визначених цілей кожним із учасників бюджетного процесу, лише в такому випадку бюджет перетвориться в план дій структурних підрозділів. Останнім кроком 2 етапу є взаємоув'язка всіх сформованих бюджетів та перевірка відповідності консолідованих бюджетів стратегічним цілям.

Третім етапом є контроль та подальші зміни бюджету. Затверджений бюджет не є чимось статичним та незмінним. У зв'язку з цим обов'язково потрібно передбачити процедуру його перегляду та уточнення, можливість секвестрування витрат в залежності від настання тих чи інших подій. Для побудови системи контролю виконання бюджету можуть використовуватись основних підходи. Жорсткий контроль бюджетних показників з боку фінансового відділу. Його суть полягає в тому, що бюджет підприємства є непорушним законом, а будь-яке його відхилення вимагає довготривалої процедури погоджень та пояснень, особливо при здійсненні платежів.

Четвертий етап – гнучкість і адаптивність. Бюджетування дозволяє моделювати майбутню ситуацію підприємства. При впровадженні бюджетування важливо створити не декларативний документ з жорсткими обмеженнями, а забезпечити гнучкий і ефективний інструмент управління, завдяки якому підприємство зможе досягти свої стратегічні цілі. Цього можна досягти за рахунок: прозорості інформаційної системи, доступність інформації про виконання бюджету, наявних доступних ресурсів по мірі необхідності.

Адаптивний контроль передбачає можливі понадлімітні витрати (обумовлюючи в свою чергу позапланові доходи). У зв'язку з цим потрібно

забезпечити певний запас вільних фінансових ресурсів понад бюджетну потребу.

Горизонт прогнозування грошових потоків підприємства сягає як правило 3–5 років. В якості таких цільових параметрів можуть бути визначені: мінімальний рівень рентабельності операційної діяльності підприємства, граничний рівень витратоємності продукції, мінімальний рівень абсолютної і поточної платоспроможності, структура капіталу.

Система тактичного планування грошових потоків базується на розробленні найважливіших цільових параметрів їх розвитку. Це планування полягає в розробці конкретних видів тактичних фінансових планів, які відображають планові показники формування основних видів грошових потоків на наступний період. Тактичне планування грошових потоків повинне забезпечити збалансованість і синхронізацію негативних і позитивних грошових потоків на протязі року, завдяки яким реалізується ціль даного виду планування – забезпечення поточної платоспроможності підприємства. Саме в рамках короткострокового фінансового управління здійснюється щоденний вплив на грошовий оборот підприємства, що спрямований на його прискорення чи уповільнення. Тому складання бюджету руху грошових коштів повинно базуватись на принципах раціональності, відповідності ситуації, що склалась в країні і на самому підприємстві, ефективності і ліквідності.

Таким чином в процесі планування, що заснований на складанні відповідних бюджетів в розрізі трьох видів діяльності підприємства, розраховуються потенційні грошові потоки. Для забезпечення платоспроможності і стійкості підприємства в короткостроковому періоді з врахуванням високої динамічності грошових потоків потрібно використовувати оперативне планування. Даний вид планування є найбільш трудомістким в порівнянні зі стратегічним і тактичним плануванням, проте найбільш ефективним і об'єктивним для реалізації цілей планування.

Враховуючи високу динамічність грошових потоків підприємств, необхідний постійний моніторинг надходження і використання грошових

коштів, що реалізується у вигляді формування платіжних календарів. Показники кожного бюджету деталізуються в процесі складання відповідних платіжних календарів.

Платіжний календар складається на основі реальної інформаційної бази про грошові потоки комерційної організації. До джерел інформації відносяться: договори з контрагентами, банками та іншими організаціями; акти звірки з контрагентами, прийому–передачі робіт, послуг, рахунки на оплату продукції; рахунки–фактури, видані і отримані банківські документи на надходження коштів на рахунки платіжного доручення, митні декларації, документи про погодження цін, графіки відвантаження продукції і виплати заробітної плати, стан розрахунків із дебіторами і кредиторами, внутрішні розпорядження і т.д.

Необхідною передумовою наявності контролю грошових потоків є наявність організаційної структури, при цьому чим ціліснішою та інтегрованішою буде ця структура, тим ефективнішими будуть заходи контролю.

На стадії аналізу реалізується контрольна функція, наприклад контроль рівня забезпеченості запасів і затрат джерелами фінансування. Контроль якості проведення аналізу – необхідний етап відносно результатів виконання управлінських рішень. На думку А. Мартянової [45], аналіз виконання бюджету (плану) може проводитись оперативно (в режимі он–лайн) або ретроспективно (по закінченні бюджетного періоду). Ці два способи є не взаємовиключними, а взаємодоповнюючими. Оперативний аналіз дозволяє в режимі реального часу контролювати виплати, які не відповідають бюджету, виявляти причини, що зумовили необхідність понад бюджетних витрат та приймати рішення щодо допустимості їх розміру. Оперативний аналіз може бути спрямованим:

- на касові операції. Це контроль бюджету руху грошових коштів, який можна організувати шляхом жорсткого обмеження операцій (платежі можуть бути здійснені тільки за наявності візи бюджетного контролера);

- на виникнення витрат (тобто контролюється бюджет доходів і витрат).

Цей вид моніторингу досить складний в плані організації, потребує високого рівня виконавської дисципліни та усвідомлення фахівцями того факту, що будь-які витрати створюють зобов'язання підприємства та майбутні платежі, що навіть неоплачені витрати відображаються на фінансовому результаті. Контроль бюджету доходів і витрат в режимі он-лайн потребує, щоб усі особи, відповідальні за генерування витрат та мають право підпису документів, які створюють зобов'язання підприємства (наприклад договорів), потребували візи бюджетного контролера. Задля підвищення рівня дисципліни на підприємстві важливим є ретроспективний метод, який застосовується для контролю виконання бюджету доходів і витрат. Така перевірка спрямована на комплексний аналіз результатів, коли ситуація вже не може змінюватись. Її мета – вивчення фактичних даних, виявлення проблем і помилок, розробка заходів щодо їх попередження в майбутньому.

Інвестиційний бюджет необхідно контролювати як оперативно так і ретроспективно (окремо від контролю поточних доходів і витрат). Можливе прийняття індивідуальних рішень по кожному факту перевищення витрат, оскільки вони можуть здійснити принциповий вплив на реалізацію всього проекту [63]. Оперативний контроль витрат може бути як суцільним (над всіма витратами підприємства), так і вибіркоким. Для оптимізації цього процесу на думку А. Мартянової допустимо виділяти статті бюджетів або центри фінансової відповідальності, які підлягають повній перевірці, а решту або не контролювати, або контролювати лише по певним параметрам.

Основною перевагою пропонованого механізму планування та контролю грошових потоків підприємства є те, що він дозволяє не лише управляти ліквідністю і платоспроможністю підприємства, але і орієнтуватись на досягнення його фінансової стійкості в перспективному періоді, оскільки передбачає спрямованість на результат (на досягнення ключових цільових показників), створюючи таким чином фундаментальну

основу для стратегічного розвитку підприємства і зростання його ринкової вартості.

Переглянутий бюджет приймається як новий план. Одночасно розробляються плани коригуючих дій, заходів, спрямованих на закріплення сприятливих відхилень та мінімізацію негативних. Бюджет підприємства може виходити за рамки одного фінансового року. По мірі виконання бюджету до нього можуть додаватись нові періоди (рік чи місяць). Таким чином бюджет підприємства буде ковзним і в його розпорядженні завжди буде бюджет, який дорівнює визначеному періоду (наприклад 12 місяців). Ковзне планування застосовується і для більш широких горизонтів, частіше за все підприємства складають ковзний план на 3–5 років, деталізуючи його по рокам. В цей план входять ті ж компоненти, що і в річний бюджет, включаються не лише абсолютні, але і відносні показники. Досягнуті результати співставляються з довгостроковим планом. Після аналізу виявлених відхилень приймається рішення по коригуванню плану. Потім у відповідності з базовим довгостроковим планом формується короткостроковий план наступного року.

Висновки до розділу 1

На основі критичного аналізу наукових досліджень і літературних джерел з питань теорії грошових потоків та формування інформації про них зроблено такі висновки:

1. Проведений аналіз спеціалізованої літератури виявив неоднозначність тлумачення поняття «грошовий потік». Грошовий потік слід трактувати як процес надходжень і видатків грошових коштів та їхніх еквівалентів за визначеними часовими інтервалами, що генерується його звичайною і надзвичайною діяльністю і який пов'язаний із зовнішніми і внутрішніми факторами простору, структури, ризику і ліквідності.

2. Класифікацію грошових потоків доцільно здійснювати за двадцятьма ознаками, до відомих класифікаційних ознак варто додати такі, як участь грошового потоку в формуванні прибутку; рівень синхронності грошового потоку; умови розрахунків; види готової продукції, товарів, послуг; рівень впливу на прийняття рішення; рівень планування грошових потоків. Удосконалення класифікації грошових потоків, виокремлення зовнішніх і внутрішніх факторів негативного впливу на фінансово-господарську діяльність підприємства дозволить глибше вивчити закономірності формування грошових потоків.

3. Сільськогосподарським підприємствам слід спрямовувати кошти на підготовку (перепідготовку) кваліфікованих спеціалістів. Оновлювати та модернізувати основні засоби, впроваджувати нові технології у виробничі процеси, що знизить енергомісткість виробництва і відповідно собівартість продукції. Недосконалість вітчизняного законодавства у митній, податковій, інвестиційній сферах, створюють багато проблем українським виробникам.

4. В процесі дослідження встановлено, що грошові потоки підприємств сільського господарства мають схожі тенденції розвитку щодо їх концентрації від різних видів діяльності. Вхідний грошовий потік спостерігається від операційної діяльності, вихідний від інвестиційної, а в розрізі фінансової діяльності відмічено коливання вхідного і вихідного грошових потоків. Чистий рух грошових коштів по усіх підприємствах невеликий і коливається з невисокого рівня генерування вхідного грошового потоку до вихідного, що свідчить про дефіцит грошових коштів і нестійкий фінансовий стан. Грошові кошти, отримані в результаті операційної діяльності, потрібно спрямовувати у інвестиційний і фінансовий розвиток підприємства, для отримання відсотків і дивідендів.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА АНАЛІЗ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СТАНЦІЇ ІНСТИТУТУ ОВОЧІВНИЦТВА І БАШТАННИЦТВА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ

2.1. Характеристика Дніпропетровської дослідної станції інституту овочівництва і баштанництва національної академії аграрних наук України

За основу для виконання дипломної роботи взято сільськогосподарське підприємства державної форми власності. Досліджуване підприємство Дніпропетровська дослідна станція Інституту овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук України є самостійним господарюючим суб'єктом, здійснює виробничу, комерційну, посередницьку та іншу господарську діяльність, яка не суперечить діючому законодавству України. Підприємство має баланс, розрахункові та інші рахунки в установах банків.

Дніпропетровська дослідна станція Інституту овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук України Дніпровського району Дніпропетровської області сплачує такі податки, як податок на додану вартість; фіксований сільськогосподарський податок; єдиний соціальний податок.

Господарство складається з відділення рослинництва, механізованого току, тваринництва, автомобільного гаража, центрального складу, складу паливно-мастильних матеріалів, підрозділів сторожової охорони. Так як підприємство є сільськогосподарським, то для нього основними показниками є зернові культури, які самостійно зрощуються та в подальшому продаються на районні зернові елеватори. Відповідно ДДС ІОБ НААН займається вирощуванням двох типів культур – зернові та технічні культури. В таблиці 2.1 наведемо огляд культур, які вирощуються на ДДС ІОБ НААН.

Зернові та технічні культури ДДС ІОБ НААН

Зернові культури	Технічні культури
1. Пшениця	1. Соняшник
2. Ячмінь	2. Соя
3. Кукурудза	3. Рапс

В рослинництві вирощують зернові культури, а саме: пшениця, ячмінь, кукурудза і технічні – соняшник, рапс і соя. В свою чергу відділення рослинництва складається з тракторної бригади, рільничої бригади і їдальні. Виробничий процес очолює керуючий відділенням. Тракторний парк налічує 22 трактори і 3 зернових комбайни. Механізований тік очолює завідуючий механізованим током.

Автомобільний гараж, центральний склад і склад паливно-мастильних матеріалів знаходиться на відстані до 1 км від центральної контори. Ці дільниці очолює завідуючі відповідних підрозділів. Машинний парк налічує 30 автомобілів. В тваринництві вирощують свиней кількістю 600 голів. Свиноферму очолює бригадир. В кожному підрозділі наряд на роботу видає керівник підрозділу і контролює його виконання.

Організаційна структура підприємства є основним засобом управління, які внаслідок призведуть до досягнення поставлених цілей. Тому для того щоб досягти певних цілей, необхідно розробити стратегію підприємства. Повинна добре розроблена організаційна структура управління підприємством. Відповідно до організаційної структури підприємства розробляють саме систему управління підприємством та його персоналом.

Існують наступні системи управління, а саме: лінійна, функціональна та міжфункціональна. Таким чином, підприємства з такою структурою управління є простими. Керівником є директор, якому підпорядковуються підрозділи, на кожному з яких призначений керівник, які в свою чергу організують роботу працівників і підпорядковуються своїм керівникам. З простою структурою управління можна зазвичай зустрітися в малому

бізнесі. Вона є мобільною та не потребує значних витрат. В таблиці 2.2 проаналізовано склад та структура земельних угідь підприємства.

Таблиця 2.2

Склад та структура земельних угідь

Показник	2015		2016		2017		2018		2019		2019 р. до 2015 р. (%)
	га	%	га	%	га	%	га	%	га	%	
Загальна земельна площа	425	100	425	100	319	100	319	100	319	100	75,06
в т.ч. с/г угідь	354	83,3	354	83,3	319	100	319	100	319	100	90,11
- ріллі	337	79,3	337	79,3	319	100	319	100	319	100	94,66
Припадає на 1 робітника:											
- с/г угідь	10,11	-	17,70	-	16,79	-	15,29	-	12,27	-	121,36
- ріллі	9,63	-	16,85	-	16,79	-	15,29	-	12,27	-	127,41

Аналізуючи дані таблиці 2.2 можемо зробити висновок, що загальна земельна площа господарства зменшилась на 25 % у 2019 році порівняно з 2015 роком. При цьому сільськогосподарські угіддя зменшились на 9,89% за аналізований період. Кількість сільськогосподарських угідь та ріллі на одного працівника збільшилась на 21,36% та на 27,41 % відповідно.

Необхідним є забезпечення контролю грошових потоків на рівні усього підприємства в цілому. Доцільним є створення спеціальних структурних підрозділів, які відповідатимуть за контроль грошових потоків. Частина функціональних обов'язків по контролю грошових потоків за пропонованою концептуальною схемою перекладається з фінансового відділу на центри грошової відповідальності. За цих умов вони повинні дотримуватись встановлених лімітів по статтях доходів чи витрат, що з одного боку дозволяє обмежувати понадлімітне витрачання грошових коштів, а з іншого – відслідковувати дотримання показників бюджету руху грошових коштів.

В таблиці 2.3 проаналізовано склад і структура товарної продукції досліджуваного сільськогосподарського підприємства.

Склад і структура товарної продукції, тис. грн.

Вид продукції	2 015р.		2 016р.		2017р.		2018р.		2019р.		Відхилен. 2019 р. до 2015р. (+, -)
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Пшениця озима	145	7,05	-	-	-	-	123	3,44	89	2,46	-56
Кукурудза	367	17,85	445	22,6	-	-	458	12,82	469	12,95	102
Соняшник	102	4,96	-	-	-	-	87	2,43	69	1,90	-33
Овочі	15	0,73	14	0,7	-	-	17	0,48	23	0,63	8
Інша продукція рослинництва	45	2,19	-	-	67	2,42	68	1,90	72	1,99	27
Продукція рослинництва всього	674	32,78	445	22,6	81	2,3	753	21,07	722	19,93	48
Продукція тваринництва всього	43	2,09	81	4,12	10	0,36	35	0,98	39	1,08	-4
Послуги в с/г	1339	65,13	1441	73,26	2674	96,7	2785	77,95	2862	79,00	1523
Всього	2056	100	1967	100	2765	100	3573	100	3623	100	1567

Згідно таблиці 2.3 можна стверджувати, що в структурі товарної продукції досліджуваного підприємства переважає кукурудзу (12,95 %) у 2019 році, а також послуги в сільському господарстві 79%.

Грошові потоки, які використовуються у вартісно-орієнтованих моделях оцінки результативності підприємств можуть бути спроектовані на основі перетворення бухгалтерських даних у фінансові, які базуються на руху грошових коштів. Базовим грошовим потоком, який використовується у вартісно-орієнтованих моделях, що базуються на грошових потоках, є операційний грошовий потік.

Трудові ресурси в сільському господарстві мають дуже важливе значення. Чим ефективніше використовуються трудові ресурси, тим більше можливостей зростання для сільськогосподарського підприємства. В таблиці 2.4 проаналізовано динаміку трудових ресурсів та ефективність їх використання в досліджуваному сільськогосподарському підприємстві ДДС ІЮБ НААН.

**Динаміка трудових ресурсів та ефективність їх використання в
ДДС ІОБ НААН**

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2019 р. до 2015 р., +/-
Валова продукція, тис. грн. всього:	2056	1967	2765	3573	3623	1567
в рослинництві	674	445	81	753	722	48
в тваринництві	43	81	10	35	39	-4
Послуги с/г	1339	1441	2674	2785	2862	1523
Середньорічна кількість працівників, чол. – всього:	25	35	20	19	26	1
в т.ч. в рослинництві	23	34	18	18	23	0
в тваринництві	2	1	2	1	3	1
Прямі затрати праці, тис. грн. – всього:	987	1094	670	2189	2341	1354
в рослинництві	908	1063	603	2074	2071	1163
в тваринництві	79	31	67	115	270	191

Аналізуючи дані таблиці 2.4, можна зробити висновок, що практично всі показники збільшились у 2019 році порівняно з 2015. Так, валова продукція збільшилась на 1567 тис. грн., що є позитивною тенденцією. Проте дане збільшення відбулось за рахунок підвищення саме валової продукції рослинництва, а валова продукція тваринництва дещо знизилась за досліджуваний період.

Отже, після дослідження показників діяльності можна сказати, що на підприємстві за період 2016 року продукції виготовлено більше ніж реалізовано, в 2017 році ситуація змінилася навпаки, а в 2019 році було виготовлено таку кількість, яка майже дорівнювала реалізованій. Собівартість реалізованої продукції з кожним роком підвищується, причинами таких наслідків є підвищення цін на матеріали та послуги для отримання продукції та доведення її до належного чину. До собівартості реалізації відносять: витрати на збут, адміністративні та інші операційні витрати, а також інші операційні доходи. Чистий прибуток за останні три роки найбільшого піку досягнув у 2018 році та склав 25 357 000 гривень, в 2017 та 2019 був приблизно однаковий. Фонд заробітної плати відповідає

мінімальним сумами відповідно до нормативного законодавства України. Рентабельність активів та власного капіталу підприємства є доволі високими, найвищі показники були досягнуті в 2017 року, які склали відповідно 43,01 та 46,30 відсотка, це свідчить про те, що підприємство правильно організувало свою роботу та дотримується відповідних правил ведення господарства, що дає змогу досягати запланованим цілям та отримувати прибуток від своєї діяльності.

Сільськогосподарське підприємство ДДС ІОБ НААН сплачує фіксований сільськогосподарський податок (ФСП). ФСП сплачують підприємства, які мають статус сільськогосподарського виробника; сума, одержана від реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та її переробки за попередній звітний (податковий) рік, у загальній сумі валового доходу підприємства має перевищувати 75%; платниками ФСП можуть бути лише ті господарства, що мають сільськогосподарські угіддя. В 2017 році відбулись зміни в Податковому році, тому господарство перейшло до 4 групи платника єдиного податку, куди віднесено ФСП.

Платниками ФСП є власники земельних ділянок та землекористувачі, в тому числі орендарі, які виробляють товарну сільськогосподарську продукцію, крім власників та землекористувачів земельних ділянок, переданих для ведення особистого підсобного господарства, будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель (присадибна ділянка), садівництва, дачного будівництва, а також наданих для городництва, сінокосіння та випасання худоби.

2.2. Аналіз та оцінка фінансового стану ДДС ІОБ НААН

Аналіз фінансового стану дозволяє дослідити стан капіталу в процесі його кругообігу і здатність суб'єкта господарювання до розширення своєї діяльності. Зазвичай, аналіз фінансового стану підприємства проводиться за

даними балансу, в якому відображено склад і структуру ресурсів підприємства та джерел їх формування. Можна стверджувати, що всі зовнішні користувача даних про підприємство (акціонери, власники, інвестори, кредитори, держава) застосовують методи фінансового аналізу для оцінки стану підприємства та ухвалення своїх економічних рішень. Показники балансу аналізованого підприємства за період 2015-2019 рр. наведено у таблиці 2.5.

При аналізі показників активу балансу слід звертати увагу на те, як збільшилась (зменшилась) загальна сума активу та за рахунок яких статей відбулась зміна. Зростання валюти балансу порівняно з попереднім періодом – добрий знак.

Як видно з таблиці 2.5 загальна сума активів підприємства знижувалась за аналізований період, що свідчить про скорочення господарських коштів та зменшення виробничих можливостей підприємства. Так, сума активів у 2019 р. на 10,33 % менше за суму активів у 2015 р. Зменшення відбулось здебільшого за рахунок зменшення вартості основних засобів, скорочення запасів та погашення неторговельної дебіторської заборгованості. Зменшення вартості основних засобів є природнім процесом знецінення та зносу у процесі виробництва.

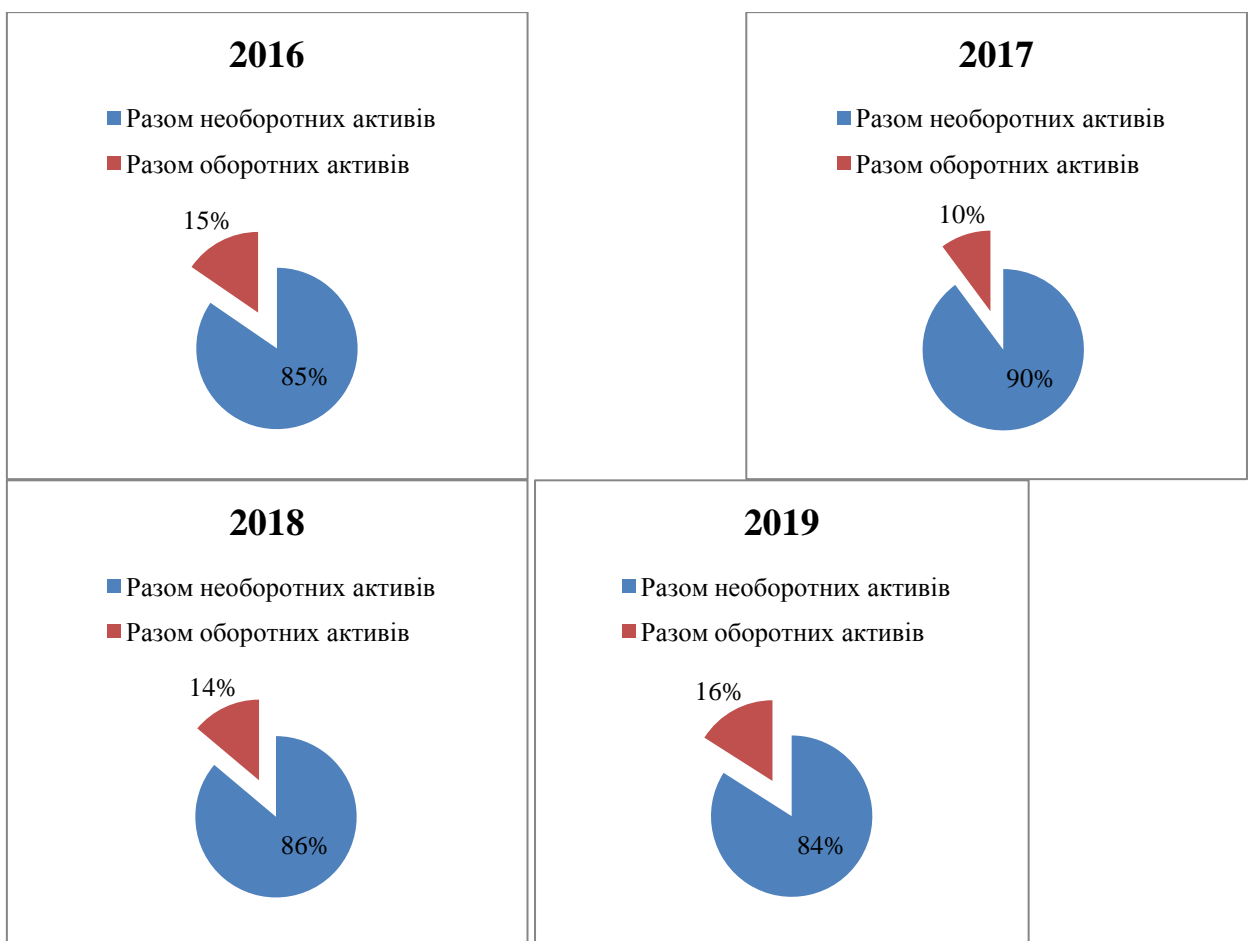
Керівництву підприємства слід звернути у вагу на ступінь зносу, оскільки застарілі основні засоби можуть знизити загальну виробничу потужність та продуктивність діяльності підприємства. Скорочення запасів нині є свідченням того, що підприємство зменшує суми замороженого капіталу і може спрямовувати фінансові ресурси на фінансування оборотного циклу.

**Горизонтальний аналіз активу балансу ДДС ІОБ НААН за 2015-2019 рр.,
тис. грн.**

Показники	Абсолютна величина, тис. грн.					Зміна 2019 до 2015	
	2015	2016	2017	2018	2019	Абсолютна (+/-, тис. грн)	Відносна (+/-, %)
1. Необоротні активи							
Нематеріальні активи	1338	1338	1338	1338	1338	0	0,00
Незавершені капітальні інвестиції	20	20	20	20	20	0	0,00
Основні засоби	4759	4575	4490	4258	4023	-736	-15,47
Довгострокові біологічні активи	2	2	2	2	2	0	0,00
Довгострокова дебіторська заборгованість	67	67	67	67	67	0	0,00
Інші необоротні активи	51	49	0	63	63	12	23,53
Разом необоротних активів	6237	6051	5917	5748	5513	-724	-11,61
2. Оборотні активи							
Запаси	905	678	399	825	784	-121	-13,37
Виробничі запаси	49	40	47	22	28	-21	-42,86
Незавершене виробництво	736	594	349	803	754	18	2,45
Товари	120	44	3	0	2	-118	-98,33
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	29	391	174	55	226	197	679,31
Дебіторська заборгованість за виданими авансами	0	0	83	0	0	0	0,00
з бюджетом	0	0	0	1	1	1	0,00
Гроші та їх еквіваленти	7	14	1	40	38	31	442,86
Рахунки у банках	0	0	1	40	38	38	0,00
Інша поточна дебіторська заборгованість	8	0	0	5	0	-8	-100,00
Інші оборотні активи	132	21	11	0	0	-132	-100,00
Разом оборотних активів	1081	1104	668	926	1049	-32	-2,96
Активи	7318	7155	6585	6674	6562	-756	-10,33

Загалом, вважається, що великі суми запасів призводять до додаткових витрат на їх зберігання, тому більшість підприємств намагаються їх скоротити. Зазначене вище зменшення валюти балансу сигналізує про певне згорання діяльності підприємства. А зменшення її за рахунок короткострокових активів може свідчити про зменшення платоспроможності підприємства, що у подальшому може спричинити проблеми зі своєчасним погашенням зобов'язань. На рис. 2.1 наведена структура активу балансу аналізованого підприємства за 2016-2019 рр.

Рис. 2.1. Структура активу балансу підприємства за 2016-2019 рр., %

Аналіз показує, що скорочення активів відбулось в першу чергу за рахунок зменшення необоротних активів, а сума оборотних активів зменшилась несуттєво, що є добрим знаком. Отже, можна стверджувати, що підприємство формує більш мобільну структуру активів, що в цілому покращує загальний фінансовий стан підприємства, бо сприяє прискоренню

оборотності обігових коштів. Збільшення суми дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги за аналізований період характеризує управління як таке, що спрямоване на іммобілізацію частини оборотних коштів на кредитування споживачів товарів, робіт, послуг – дебіторів. Ознакою незадовільної роботи підприємства є наявність простроченої дебіторської й кредиторської заборгованості. Слід зазначити, що підприємство не має простроченої дебіторської заборгованості.

Аналіз динаміки статей пасиву балансу підприємства дозволяє визначити за рахунок яких джерел відбувалось збільшення (скорочення) активів балансу. Горизонтальний аналіз пасиву балансу підприємства наведено у таблиці 2.6. Основними складовими пасиву балансу є капітал (власні джерела) і зобов'язання (позикові джерела). Капітал – це засоби, які є у розпорядженні суб'єкта господарювання для здійснення діяльності з метою одержання прибутку. Вважається, що основним джерелом фінансування діяльності є власний капітал, який складається зі статутних внесків, накопиченого резервного і додаткового капіталу, а також із нерозподіленого прибутку, який отримало підприємство у попередніх роках і не розподілило між власниками підприємства (тобто реінвестувало). Але, більшість підприємств схильються до такої тактики фінансування, яка передбачає залучення додаткових позикових коштів, що збільшує потужності і можливості підприємства, але збільшує ризик фінансової залежності.

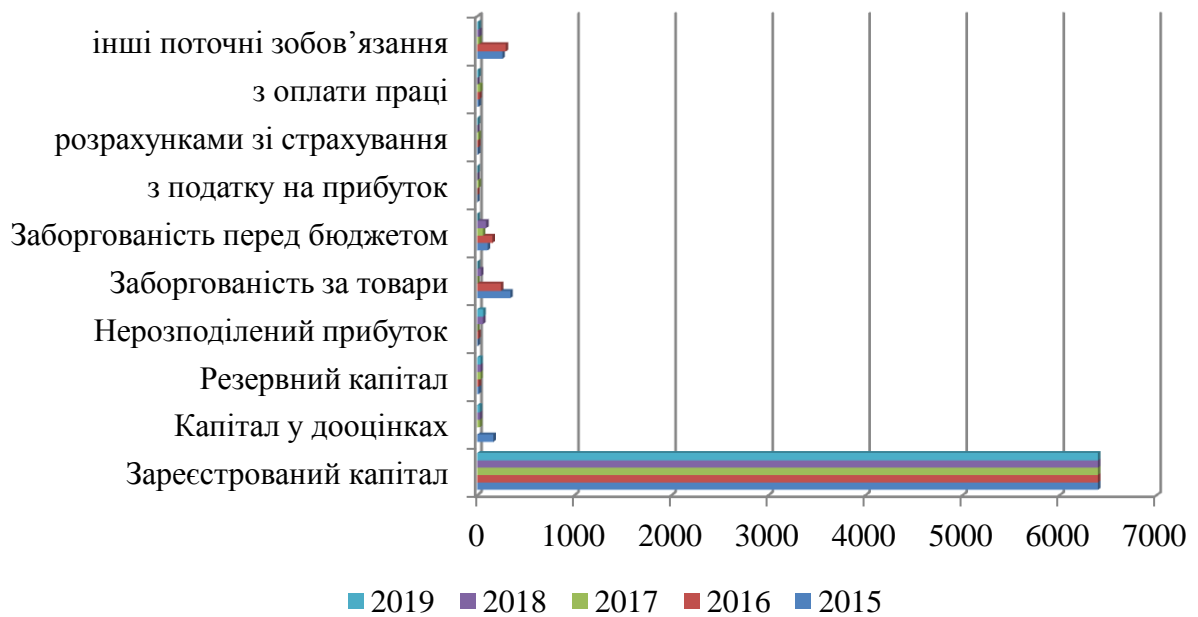
Основним джерелом поповнення власних коштів є саме нерозподілений прибуток. Якщо у підприємства спостерігається зростання нерозподіленого прибутку, це означає, що зароблений прибуток інвестується у діяльність та поповнює власні кошти підприємства.

Позиковий капітал формується з кредитів банків, поточних зобов'язань перед різними кредиторами (держава, робітники, постачальники).

**Горизонтальний аналіз пасиву балансу ДДС ІОБ НААН за 2015-2019 рр.,
тис. грн.**

Показники	Абсолютна величина, тис. грн.					Зміна 2019 до 2015	
	2015	2016	2017	2018	2019	Абсолют на (+/-, тис. грн)	відносна (+/-, %)
1. Власний капітал							
Зареєстрований капітал	6397	6397	6397	6397	6397	0	0,00
Капітал у дооцінках	167		27	27	27	-140	-83,83
Резервний капітал	17	17	35	35	35	18	105,88
Нерозподілений прибуток	5	12	0	61	63	58	1160,00
Разом власного капіталу	6586	6426	6459	6520	6522	-64	-0,97
2. Поточні зобов'язання та забезпечення							
<i>Поточна кредиторська заборгованість за:</i>							
товари, роботи, послуги	342	245	0	40	5	-337	-98,54
розрахунками з бюджетом	109	157	59	93	2	-107	-98,17
з податку на прибуток	0	0	15	0	2	2	0,00
розрахунками зі страхування	6	10	15	0	5	-1	-16,67
розрахунками з оплати праці	15	22	31	0	12	-3	-20,00
інші поточні зобов'язання	260	295	21	21	14	-246	-94,62
Разом поточних зобов'язань	732	729	126	154	40	-692	-94,54
Пасив	7318	7155	6585	6674	6562	-756	-10,33

Результати аналізу пасиву балансу свідчать про те, що скорочення загальної суми відбувалось за рахунок зменшення всіх статей поточних зобов'язань. В той же час сума власних коштів зростає за рахунок збільшення резервного капіталу на 106 % і нерозподіленого прибутку на 1160 % у 2019 р. по відношенню до 2015 р. Динаміка основних складових пасиву балансу наведено на рис. 2.2.

Рис. 2.2. Динаміка пасиву балансу підприємства за 2015-2019 рр., тис. грн.

Значний вплив на фінансовий стан підприємства справляє склад і структура поточних зобов'язань підприємства. Слід зазначити, що підприємство протягом аналізованого періоду не має довгострокових кредитів у банках, що характеризує його як фінансово незалежне. Позиковий капітал здебільшого складається із поточної кредиторської заборгованості постачальникам та за розрахунками з бюджетом.

Основна задача сільськогосподарського виробництва - забезпечення подальшого росту і стійкості виробництва, підвищення ефективності землеробства і тваринництва для того, щоб задовольнити потреби населення у продуктах харчування, а промисловості - у сировині. Ефективність використання основних засобів залежить не тільки від рівня інтенсифікації сільськогосподарського виробництва, а сільськогосподарські підприємства здійснюють свою діяльність у різних природно - кліматичних та економічних умовах, мають різноманітну спеціалізацію, інтенсивність виробництва, його розміри, рівня цін на продукцію. Все це має суттєвий вплив на показники господарської діяльності і кінцеві результати.

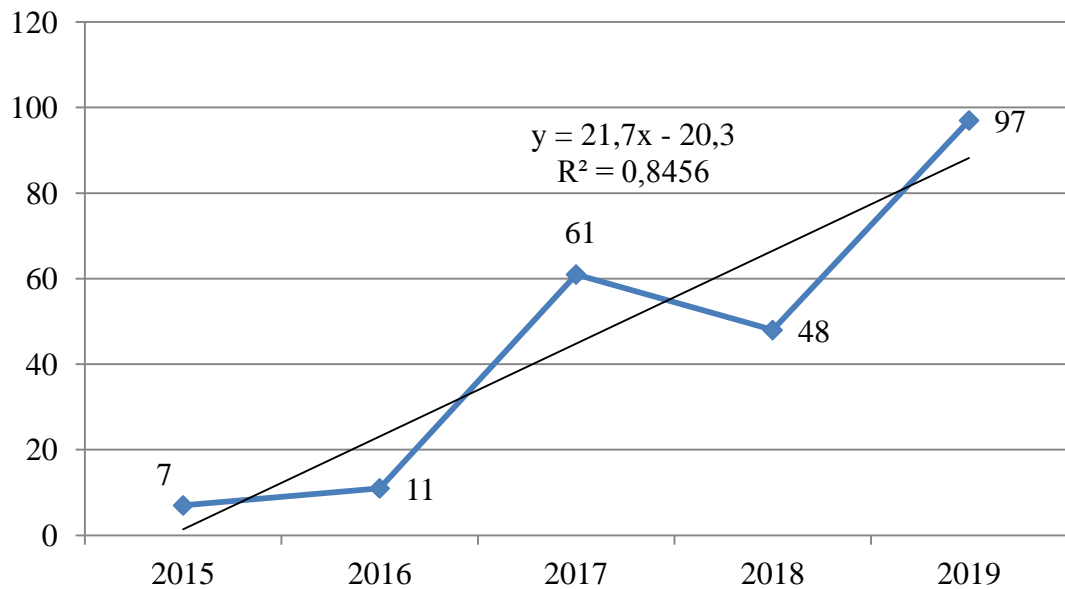
Показники фінансових результатів діяльності аналізованого підприємства за 2015-2019 рр. наведено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Фінансові результати ДДС ІОБ НААН за 2015-2019 рр., тис. грн.

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	Відношення 2019 р. до 2015 р.
Чистий дохід від реалізації продукції	1680	2363	1682	1872	2189	130,30
Собівартість реалізованої продукції	1465	2284	1210	1374	1689	115,29
Валовий прибуток	215	79	472	498	500	232,56
Інші операційні доходи	88	442	96	98	201	228,41
Адміністративні витрати	402	489	501	524	574	142,79
Витрати на збут	3	0	0	5	6	200,00
Інші операційні витрати	67	25	0	12	23	34,33
Фінансовий результат від операційної діяльності	-169	7	67	55	98	-57,99
Доход від участі в капіталі	1	9	3	4	5	500,00
Інші доходи	178	22	0	0	6	3,37
Інші витрати	2	1	1	1	1	50,00
Фінансовий результат до оподаткування	8	37	70	58	108	1350,00
Витрати (дохід) з податку на прибуток	-1	-26	-9	-10	-11	1100,00
Чистий фінансовий результат	7	11	61	48	97	1385,71

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства за 2015 -2019 рр. дає змогу стверджувати, що чистий фінансовий результат підприємства значно збільшився за цей період з 7 тис. грн. у 2015 році до 97 тис. грн. у 2019 році. Стійке збільшення спостерігалось протягом всього аналізованого періоду і відбувалось за рахунок оптимізації витрат підприємства, а саме – собівартості реалізованої продукції, яка зменшувалась меншими темпами у порівнянні з темпами зменшення доходу від реалізації продукції. Загальна динаміка чистого прибутку підприємства наведено на рис. 2.3.

Рис. 2.3. Динаміка чистого прибутку підприємства за 2015-2019 рр., тис. грн.

Загалом, слід відмітити, що на аналізоване підприємство має недостатньо високий рівень прибутку, але загальна тенденція росту фінансових результатів діяльності дозволяє стверджувати, що надалі підприємство зможе наростити суму чистого прибутку, адже спостерігається стійка тенденція до росту прибутку.

Таблиця 2.8

Динаміка показників майнового стану ДДС ІОБ НААН

Показники	2 015р.	2016р.	2017р.	2018р.	2019 р.	Відношення 2019 р. до 2015 р., (Індекс)
Частка оборотних виробничих фондів	14,77	15,43	10,14	13,87	15,99	1,08
Частка основних засобів в активах	65,03	63,94	68,19	63,80	61,31	0,94
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,38	0,382	0,403	0,421	0,45	1,18
Коефіцієнт мобільності активів	0,17	0,18	0,11	0,16	0,19	1,10

Аналіз показників майнового стану ДДС ІОБ НААН за останні 5 років наведений в таблиці 2.8, свідчить, що частка обігових коштів у виробничій сфері збільшилась на 8 %, що є позитивним моментом для виробництва сільськогосподарського підприємства. Частка коштів інвестованих в основні засоби стала меншою на 6 %, рівень фізичного і морального зносу основних фондів підвищився в 2019 р. на 18 % у порівнянні з 2015 р.

Рівень оновлення основних фондів став меншим на 0,39, що говорить про потребу ремонту основних засобів за рахунок амортизаційного фонду. Коефіцієнт мобільності активів збільшився на 10,18 % у 2019 році у порівнянні з 2015 роком, що говорить про недостатній рівень оновлення фондів підприємства.

Оборотний капітал виробничого сільськогосподарського підприємства постійно переходить зі стадії товарного кругообігу в грошову форму, тому доцільно проаналізувати показники які його характеризують (таблиця 2.9). Чим скоріше цей капітал обертається, тим швидше продукцію реалізує підприємство і отримає більші прибутки.

Таблиця 2.9

Показники ділової активності

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	Відношення 2019 р. до 2015 р., (Індекс)
Оборотність активів	0,269	0,235	0,359	0,252	0,285	1,06
Період оборотності запасів	180	148	245	246	205	1,14
Коефіцієнт оборотності запасів	1,87	2,16	5,72	1,47	1,75	0,94
Період одного обороту запасів (днів)	193	167	63	245	205	1,06
Рентабельність активів	0,10	0,15	0,93	0,72	1,48	14,80
Чистий прибуток, тис. грн	7	11	61	48	97	13,85

Ділова активність підприємства проявляється через розширення ринків збуту продукції, підтримання ділової репутації (іміджу), вихід на ринок праці і капіталу тощо. Ділова активність підприємства характеризується вартісними показниками, коефіцієнтами, які характеризують найважливіші сторони діяльності підприємства. Рівні ділової активності розраховуються на підставі даних фінансової звітності підприємства. Фінансова стійкість поліпшилась за період з 2015-2019 роки. Про це свідчить збільшення активів, які фінансуються за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов'язань. Показники ділової активності підприємства покращуються в аналізованому періоді.

Рівень оновлення основних фондів став меншим на 0,39, що говорить про потребу ремонту основних засобів за рахунок амортизаційного фонду. Коефіцієнт мобільності активів збільшився на 10,18 % у 2019 році у порівнянні з 2015 роком, що говорить про недостатній рівень оновлення фондів підприємства.

Оборотний капітал виробничого сільськогосподарського підприємства постійно переходить зі стадії товарного кругообігу в грошову форму, тому доцільно проаналізувати показники які його характеризують. Чим скоріше цей капітал обертається, тим швидше продукцію реалізує підприємство і отримає більші прибутки.

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства включає наступні показники:

- дослідження змін кожного показника за поточний аналізований період (горизонтальний аналіз);
- дослідження структури відповідних показників і їхніх змін (вертикальний аналіз).

В умовах ринкової економіки роль і значення прибутку значно зростають. Прибуток – одне з основних джерел розширення проведення й забезпечення інших потреб підприємства. Тому необхідна обґрунтована побудова механізму формування й розподілу прибутку для забезпечення оптимального рівня ліквідності та платоспроможності.

Рис. 2.4. Склад результатів діяльності сільськогосподарського підприємства

Аналізуючи дані, представлені на рис. 2.4, можна затверджувати, що в складі фінансових результатів основним є прибуток. На формування прибутку впливають виробничі й фінансові фактори, а також облікова політика в області ведення бухгалтерського обліку й оподаткування. Разом з тим, показники фінансових результатів діяльності підприємства відображають компетентність керівництва і якість управлінських рішень. На рис. 2.5. показана схема руху грошових потоків усередині досліджуваного сільськогосподарського підприємства ДДС ІОБ НААН.

Рис. 2.5. Схема руху грошових потоків усередині досліджуваного сільськогосподарського підприємства ДДС ІЮБ НААН

В додатку А наведено класифікацію чинників управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства, що відбувається під впливом сукупності факторів, які можна підрозділити на зовнішні (макроекономічні й галузеві) і внутрішні (виробничі й позавиробничі).

Максимізація прибутку є короткостроковим завданням, розв'язок якої розраховано на порівняно невеликий період часу, тоді як максимізація акціонерної власності – довгострокова мета, оскільки акціонери зацікавлені як у майбутніх, так і в дійсних прибутках. Максимізація прибутку може бути досягнута в короткий термін за рахунок довгострокової рентабельності. Наприклад, підприємство з метою одержання короткострокового прибутку може відкласти проведення ремонтних робіт, ризикуючи в довгостроковій перспективі втратити більше коштів на відбудовних роботах.

2.3. Коефіцієнтний аналіз ефективності управління грошовими потоками підприємства

Результативність управління грошовими потоками та успішність функціонування сільськогосподарського підприємства можна оцінити за допомогою ряду коефіцієнтів, які визначають рівень і динаміку фінансової стійкості як основної мети управління грошовими потоками будь-якого підприємства. Успішність управління грошовими потоками визначається стабільністю фінансової діяльності підприємства, результатами його функціонування, активним й ефективним реагування на зміни внутрішніх і зовнішніх факторів.

Оцінка фінансового стану організації проводиться з використанням показників, які характеризують наявність фінансових ресурсів у підприємства, їх розміщення і використання. Ці показники відображають результати економічної діяльності фірми, обумовлюють її конкурентоспроможність, діловий потенціал, рівень гарантій економічних інтересів організації, її партнерів з фінансових відносин.

Залежно від необхідного спрямування проведення фінансового аналізу можливе в наступних формах:

- ретроспективний аналіз: дана форма призначена для того, щоб проаналізувати в якому стану перебуває підприємство, основні тенденції і проблеми;
- план - факторний аналіз: така форма аналізу призначена для аналізу виконання показників планових і фактичних;
- перспективний аналіз: даний аналіз проводиться для експертизи фінансових планів, їх обґрунтованості та достовірності щодо поточного стану підприємства і її потенціалу [9].

Визначимо фінансову стійкість підприємства за допомогою аналізу абсолютних та відносних показників фінансової стійкості.

Коефіцієнт оборотності активів (ТАТ – Total assets turnover) є показником, який характеризується рівень ділової активності підприємства і

ефективність використання активів. Високий рівень коефіцієнту оборотності активів свідчить про високу віддачу від використання активів компанії. Нормальною динамікою цього показника вважається те, що він зростає, тобто він має прямувати до максимуму. Однак, слід зазначити, що рівень коефіцієнту оборотності активів залежить від специфіки виробничого процесу підприємства. Так, для будівельних компаній, в яких термін виробничого процесу є дуже великий, коефіцієнт оборотності не є високим, що є нормальним. А для підприємств з коротким виробничим циклом коефіцієнт оборотності активів має бути більшим.

Проведемо розрахунок коефіцієнта оборотності активів підприємства за формулою:

$$K_{OA} = \frac{B}{A} \quad (2.1)$$

де В – виручка від реалізації продукції, грн.;

А – активи, грн.

Коефіцієнт оборотності активів підприємства за аналізований період складає:

$$K_{\text{об.акт.}}^{2017} = B^{2017} / A^{2017} = 1682 / 6585 = 0,26;$$

$$K_{\text{об.акт.}}^{2018} = B^{2018} / A^{2018} = 1872 / 6674 = 0,28;$$

$$\Delta K_{\text{об.акт.}} = K_{\text{об.акт.}}^{2018} - K_{\text{об.акт.}}^{2017} = 0,28 - 0,26 = 0,02;$$

$$I_{\text{Коб.акт.}} = K_{\text{об.акт.}}^{2018} / K_{\text{об.акт.}}^{2017} = 0,28 / 0,26 = 1,08;$$

$$T_{\text{Коб.акт.}} = (1,08 - 1) * 100\% = 8 \%$$

$$K_{\text{об.акт.}}^{2019} = B^{2019} / A^{2019} = 2189 / 6562 = 0,334$$

$$\Delta K_{\text{об.акт.}} = K_{\text{об.акт.}}^{2019} - K_{\text{об.акт.}}^{2018} = 0,334 - 0,285 = 0,049;$$

$$I_{\text{Коб.акт.}} = K_{\text{об.акт.}}^{2019} / K_{\text{об.акт.}}^{2018} = 0,334 / 0,285 = 1,17;$$

$$T_{\text{Коб.акт.}} = (1,17 - 1) * 100\% = 17 \%$$

Коефіцієнт оборотності активів у звітному періоді збільшився на 17 % за рахунок збільшення виручки від реалізації у звітному періоді з 1872 до 2189 тис. грн.

Коефіцієнт оборотності запасів розраховуються за формулою:

$$K_{O3} = \frac{C}{3} \quad (2.2)$$

де С – собівартість продукції;

З – вартість запасів.

$$K_{\text{об.зап.}}^{2017} = 1210 / 399 = 3,03;$$

$$K_{\text{об.зап.}}^{2018} = 1374 / 825 = 1,67;$$

$$\Delta K_{\text{об.зап.}} = K_{\text{об.зап.}}^{2018} - K_{\text{об.зап.}}^{2017} = 1,67 - 3,03 = - 1,36;$$

$$I_{\text{Коб.зап.}} = K_{\text{об.зап.}}^{2018} / K_{\text{об.зап.}}^{2017} = 1,67/3,03 = 0,55;$$

$$T_{\text{Коб.зап.}} = (0,55 - 1) * 100\% = -45 \%$$

Коефіцієнт оборотності запасів зменшився на 45 % через збільшення обсягу запасів з 399 до 825 тис. грн.

$$K_{\text{об.зап.}}^{2019} = 1689 / 784 = 2,15;$$

$$\Delta K_{\text{об.зап.}} = K_{\text{об.зап.}}^{2019} - K_{\text{об.зап.}}^{2018} = 2,15 - 1,67 = 0,48;$$

$$I_{\text{Коб.зап.}} = K_{\text{об.зап.}}^{2019} / K_{\text{об.зап.}}^{2018} = 2,15/1,67 = 1,29;$$

$$T_{\text{Коб.зап.}} = (1,29 - 1) * 100\% = 29 \%$$

Період оборотності запасів розраховується за формулою:

$$ПОЗ = \frac{З}{С} \times 360 \quad (2.3)$$

де З – запаси, тис. грн.

С – собівартість реалізованої продукції, тис. грн.

Період оборотності запасів за аналізований період складає:

$$ПОЗ^{2017} = 399 * 360 / 1210 = 119 \text{ дн.};$$

$$ПОЗ^{2018} = 825 * 360 / 1374 = 216 \text{ дн.};$$

$$\Delta ПОЗ = 216 - 119 = 97 \text{ дн.}$$

Період оборотності запасів у звітному періоді збільшився на 97 днів у порівнянні з базовим періодом. Це означає, що спостерігається збільшення тривалості оборотності запасів що є негативною динамікою у сфері підвищення ефективності використання запасів і скорочення обсягу замороженого капіталу.

$$ПОЗ^{2019} = 784 * 360 / 1689 = 167 \text{ дн.};$$

$$\Delta ПОЗ = 167 - 216 = - 49 \text{ дн.}$$

Період оборотності запасів у звітному періоді зменшився на 49 днів у порівнянні з базовим періодом. Це означає, що спостерігається зменшення тривалості оборотності запасів що є позитивною динамікою у сфері

підвищення ефективності використання запасів і скорочення обсягу замороженого капіталу.

Термін наданого товарного кредиту (або період оборотності дебіторської заборгованості) розраховується за формулою:

$$ТНТК = \frac{ДЗ}{В_{кр}} \times 360 \quad (2.4)$$

де ДЗ – дебіторська заборгованість, тис. грн.;

$V_{кр}$ – сума продажів (виручки) у кредит (з відстрочкою платежу), тис. грн.

Більшість сільськогосподарських підприємств реалізує продукцію, товари, послуги на умовах відстрочки платежу. Термін оплати таких продажів та відсоток їх у загальній сумі визнаного доходу у кожного підприємства різний. В аналізованому підприємстві на основі статистичних аналітичних даних було визначено, що близько 80 % продажів здійснюється підприємством в кредит. Це дозволило розрахувати знаменник наведеної вище формули.

$$ТНТК^{2017} = 174 \times 360 / 1345,6 = 46,6 = 47 \text{ днів};$$

$$ТНТК^{2018} = 55 \times 360 / 1498 = 13,22 = 13 \text{ дні};$$

$$\Delta ТНТК^{2018} - ТНТК^{2017} = 13 - 47 = -34 \text{ днів};$$

$$I_{ТНТК} = ТНТК^{2018} / ТНТК^{2017} = 13 / 47 = 0,28;$$

$$T_{ТНТК} = (0,28 - 1) * 100\% = -72 \text{ \%}.$$

Термін надання товарного кредиту в підприємстві у 2018 році зменшився з 47 до 13 днів, що свідчить про зменшення терміну кредитування покупців продукції підприємства.

$$ТНТК^{2019} = 226 \times 360 / 1498 = 54,31 = 54 \text{ днів};$$

$$\Delta ТНТК^{2019} - ТНТК^{2018} = 54 - 13 = 41 \text{ день};$$

$$I_{ТНТК} = ТНТК^{2019} / ТНТК^{2018} = 54 / 13 = 4,15;$$

$$T_{ТНТК} = (4,15 - 1) * 100\% = 315 \text{ \%}.$$

Термін надання товарного кредиту у 2019 році в підприємстві збільшився з 13 до 54 днів, що свідчить про збільшення терміну кредитування покупців продукції підприємства. Термін отриманого

товарного кредиту (або період погашення кредиторської заборгованості) розраховується за формулою:

$$TOTK = \frac{KЗ}{Зкр} \times 360 \quad (2.5)$$

Політика товарного кредиту являє собою частину загальної фінансової стратегії, що полягає в забезпеченні найбільш ефективних форм і умов залучення позикового капіталу з різних джерел відповідно до потреб розвитку підприємства. Так, у 2017 році результат політики товарного кредиту дорівнює -47 днів, що свідчить про те, що підприємство діє в умовах дефіциту фінансових ресурсів, спочатку виплачує свою заборгованість перед зовнішніми особами, і тільки через 47 днів отримає погашення заборгованості покупцями. Від'ємне значення цього показника у 2019 році (-52 дні) свідчить про значне погіршення фінансових умов продажів та закупівлі. Так, підприємство у 2019 році спочатку оплачувала кредиторську заборгованість перед постачальниками, потім спостерігався дефіцит фінансових ресурсів протягом майже 2 місяців, після чого наступала оплата від покупців. Такі умови постачань з відстрочкою платежу призводять до того, що підприємство нерационально використовує свої можливості у сфері оптимізації руху фінансових ресурсів, що призведе до постійного дефіциту вільних грошових коштів і необхідності залучення короткострокових кредитів. Фінансову стійкість підприємства характеризує коефіцієнт заборгованості (EM – Equity multiplier), який ще називають мультиплікатором капіталу.

Розрахуємо його за формулою:

$$K_3 = \frac{A}{BK} \leq 2 \quad (2.6)$$

де А – активи підприємства, тис. грн.;

ВК – власний капітал, тис. грн.

Коефіцієнт заборгованості у звітному періоді (2019 р.) зменшився на 2 % порівняно з базовим періодом. Граничним значенням коефіцієнта заборгованості є значення, що є меншим або дорівнює 2. Проаналізувавши дані, ми можемо побачити, що підприємство є фінансово стійким, оскільки

значення коефіцієнта в аналізованих періодах не перевищує 2. Майже всі активи підприємство і в 2017 і в 2018, і в 2019 рр. сформовані за рахунок власного капіталу. Це, з одного боку, характеризує стан підприємства як стійкий, але, з іншого боку, зменшує можливості для отримання додаткового прибутку.

Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії) розраховується за формулою:

$$K_{\Phi H} = \frac{BK}{A} \geq 2 \quad (2.7)$$

$$K_{\text{фін. нез.}}^{2017} = BK^{2017} / A^{2017} = 6459/6585 = 0,94$$

$$K_{\text{фін. нез.}}^{2018} = BK^{2018} / A^{2018} = 6520 / 6674 = 0,98;$$

$$\Delta K_{\text{фін. нез.}} = K_{\text{фін. нез.}}^{2018} - K_{\text{фін. нез.}}^{2017} = 0,98 - 0,94 = 0,04;$$

$$I_{K_{\text{фін. нез.}}} = K_{\text{фін. нез.}}^{2018} / K_{\text{фін. нез.}}^{2017} = 0,98 / 0,94 = 1,04;$$

$$T_{K_{\text{фін. нез.}}} = (1,04 - 1) * 100 \% = 4 \%$$

Коефіцієнт фінансової незалежності у 2018 р. збільшився на 4 % у порівнянні з 2017 роком. Це говорить про те, що підприємство зменшує залучення зовнішнього фінансування. У 2018 році 98 % всіх активів були сформовані за рахунок власних джерел фінансування.

$$K_{\text{фін. нез.}}^{2019} = BK^{2019} / A^{2019} = 6522 / 6562 = 0,99;$$

$$\Delta K_{\text{фін. нез.}} = K_{\text{фін. нез.}}^{2019} - K_{\text{фін. нез.}}^{2018} = 0,99 - 0,98 = 0,01;$$

$$I_{K_{\text{фін. нез.}}} = K_{\text{фін. нез.}}^{2019} / K_{\text{фін. нез.}}^{2018} = 0,99 / 0,98 = 1,01;$$

$$T_{K_{\text{фін. нез.}}} = (1,01 - 1) * 100 \% = 1 \%$$

Коефіцієнт фінансової незалежності у 2019 р. збільшився на 1 % у порівнянні з 2018 роком. Це говорить про те, що підприємство зменшує залучення зовнішнього фінансування. У 2019 році 99 % всіх активів були сформовані за рахунок власних джерел фінансування.

Ефект фінансового важеля (EFL – Effect of Financial Leverage) розраховується за формулою:

$$EFL = P_{BK} - P_{IK}, \quad (2.8)$$

де P_{BK} – рентабельність власного капіталу, грн./грн.;

P_{IK} – рентабельність інвестованого капіталу, грн./ грн.

Рентабельність власного капіталу (ROE – Return on equity) розраховується за формулою:

$$P_{BK} = \frac{ЧП}{BK} \quad (2.9)$$

де ЧП – чистий прибуток.

$$P_{BK}^{2017} = \frac{ЧП^{2017}}{BK^{2017}} = 61/6459 = 0,009$$

$$P_{BK}^{2018} = \frac{ЧП^{2018}}{BK^{2018}} = 48 / 6520 = 0,007 ;$$

$$\Delta P_{BK} = P_{BK}^{2018} - P_{BK}^{2017} = 0,007 - 0,009 = - 0,002;$$

$$I_{PBK} = P_{BK}^{2018} / P_{BK}^{2017} = 0,007 / 0,009 = 0,78;$$

$$T_{PBK} = (0,78 - 1) * 100\% = - 22 \%.$$

$$P_{BK}^{2019} = \frac{ЧП^{2019}}{BK^{2019}} = 97 / 6522 = 0,015 ;$$

$$\Delta P_{BK} = P_{BK}^{2019} - P_{BK}^{2018} = 0,015 - 0,007 = - 0,055;$$

$$I_{PBK} = P_{BK}^{2019} / P_{BK}^{2018} = 0,015 / 0,007 = 2,14;$$

$$T_{PBK} = (2,14 - 1) * 100\% = 114 \%.$$

Після розрахунку можна зробити такі висновки:

- рентабельність власного капіталу є надзвичайно низькою, що свідчить про неефективне використання вкладених коштів, що не забезпечую норму прибутковості;

- віддача на вкладений капітал у 2018 році зменшилась на 22 % за рахунок зменшення чистого прибутку з 61 до 48 тис. грн., а в 2019 збільшилась на 114 % за рахунок нарощування чистого прибутку.

$$НП_{ІК} = (ЧП+ФВ) / (BK+ДПК) \quad (2.10)$$

де ФВ – фінансові витрати, пов'язані із залученням кредиту;

ДПК – довгостроковий позичений капітал.

Порівнюючи норму прибутку на власний та на інвестований капітал, можна побачити, що норми прибутку на власний та інвестований капітал є однаковими у зв'язку з тим, що підприємство зовсім на залучає довгостроковий залучений капітал.

Таким чином, за результатами розрахунків, можна зробити висновок, що обсяг власного оборотного капіталу у 2018 році збільшився на 42 % (230 тис. грн.), а в 2019 році ще на 30% (237 тис. грн.), що свідчить про

збільшення частки оборотних коштів, сформованих за рахунок власних залучених джерел фінансування довгострокового характеру.

Коефіцієнт покриття основних засобів показує, яка частина власного капіталу використана на формування основних засобів. Розраховується за формулою:

$$K_{\text{покp}} = \frac{HA}{BK+DKP} \quad (2.13)$$

де $K_{\text{покp}}$ – коефіцієнт покриття основних засобів;

HA – необоротні активи підприємства;

BK – власний капітал, який відображено у першому розділі пасива балансу;

DKP – сума довгострокових кредитів.

Коефіцієнт покриття аналізованого підприємства дорівнює:

$$K_{\text{покp}}^{2017} = 5917/6459 = 0,92$$

$$K_{\text{покp}}^{2018} = 5748/6520 = 0,88;$$

$$\Delta K_{\text{покp}} = 0,88 - 0,92 = -0,04;$$

$$I K_{\text{покp}} = 0,88/0,92 = 0,96;$$

$$T K_{\text{покp}} = (0,96 - 1) * 100\% = -4\%.$$

Коефіцієнт покриття основних засобів у 2018 році порівняно з 2017 роком зменшився на 4 %. Загалом, можна стверджувати, що у 2018 році 88 % власного капіталу було використано на покриття необоротних активів підприємства.

$$K_{\text{покp}}^{2019} = 5513 / 6522 = 0,85;$$

$$\Delta K_{\text{покp}} = 0,85 - 0,88 = -0,03;$$

$$I K_{\text{покp}} = 0,85/0,88 = 0,97;$$

$$T K_{\text{покp}} = (0,97 - 1) * 100\% = -3\%.$$

Коефіцієнт покриття основних засобів у 2019 році порівняно з 2018 роком зменшився на 3 %. Загалом, можна стверджувати, що у 2019 році 85 % власного капіталу було використано на покриття необоротних активів підприємства.

Коефіцієнти ліквідності характеризують платоспроможність підприємства, яка означає здатність підприємства своєчасно погашати поточну кредиторську заборгованість.

$$КПЛ = \frac{ОА}{ПЗ} \quad (2.14)$$

де КПЛ – коефіцієнт поточної ліквідності;

ОА – оборотні активи;

ПЗ – поточні зобов'язання.

Вважається, що значення коефіцієнта поточної ліквідності має попадати в інтервал від 1 до 2 ($1 \leq КПЛ \leq 2$), що буде свідчити про здатність підприємства відповідати вчасно і в повному обсязі за своїми короткостроковими зобов'язаннями протягом операційного циклу.

Коефіцієнт поточної ліквідності в 2019 році був надзвичайно високим – 26,23 при нормативному значення від 1 до 2. Його значення збільшилося у порівнянні з 2018 роком на 336 % за рахунок збільшення обсягу оборотних активів і значного зменшення поточних зобов'язань. Загалом можна стверджувати, що керівники підприємства не зосереджують увагу на тому, що багато коштів у них інвестована в оборотні активи і не знаходяться в операційному циклі. Це формує відповідні ризики втрати додаткової прибутковості бізнесу. Значення показника і в 2019 , і в 2018 роках значно перевищує нормативне. В такому разі підприємство має можливість розраховуватись за своїми зобов'язаннями, проте має місце зміна структури спрямування залучених коштів, оскільки перевищення нормативного значення є негативним явищем, якого треба уникати. Додержання оптимальної структури оборотних та необоротних активів є дуже важливим завданням, оскільки завдяки цьому функціонування підприємства буде ефективним через залучення усіх активів, а це прямо впливає на результати діяльності підприємства.

Коефіцієнт швидкої ліквідності вказує на можливість підприємства сплачувати поточну заборгованість за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами. Розраховується за формулою:

$$КШЛ = \frac{ОА - Запаси}{ПЗ} \quad (2.15)$$

Вважається нормативним значенням попадання в діапазон від 0,75 до 1 ($0,75 \leq КШЛ \leq 1$). У звітному періоді коефіцієнт швидкої ліквідності збільшився з 0,656 до 6,625. Слід зазначити, що у 2018 році значення цього показника було менше нормативного, що свідчить про недостатній рівень швидкої платоспроможності і відсутність можливості підприємства вчасно оплачувати рахунки кредиторів через отримання оплати від дебіторів. Однак, у 2019 році значення цього показника значно зросло і перевищило нормативне значення. Загалом, відчувається, що підприємство не управляє рівнем своєї платоспроможності. Коефіцієнт абсолютної ліквідності відображає частину боргів підприємства, яка може бути сплачена негайно. Він розраховується за формулою:

$$КАЛ = \frac{ОА - Запаси - ДЗ}{ПЗ} \quad (2.16)$$

де КАЛ – коефіцієнт абсолютної ліквідності;

ОА – оборотні активи;

ДЗ – дебіторська заборгованість;

ПЗ – поточні зобов'язання.

Нормативним значення для цього коефіцієнта вважається значення від 0,2 до 0,25 ($0,20 \leq К.Аб.Л. \leq 0,25$), що означає, що у підприємства має бути наявності сума найліквідніших коштів (гроші та ліквідні цінні папери) порядком 20-25 % від загальної суми короткострокових зобов'язань.

У 2019 році коефіцієнт абсолютної ліквідності збільшився з 0,29 до 0,95. Слід зазначити, що у всіх роках значення цього показника було більше нормативного, що свідчить про надмірний рівень абсолютної платоспроможності і занадто великі суми грошової маси у залишках активів. У 2019 році значення цього показника значно зросло підприємство не послідовно керує рівнем своєї платоспроможності.

Висновки до розділу 2

За результатами виконання другого розділу дипломної роботи було надано загальну характеристику діяльності ДДС ІОБ НААН, проведено аналіз його фінансового стану за різними підходами, надано загальну оцінку його економічній діяльності.

Коефіцієнт оборотності активів досліджуваного сільськогосподарського підприємства в аналізованому періоді збільшився на 17 % за рахунок збільшення виручки від реалізації у звітному періоді з 1872 до 2189 тис. грн. Коефіцієнт оборотності запасів зменшився на 45 % через збільшення обсягу запасів з 399 до 825 тис. грн. Період оборотності запасів у 2018 році збільшився на 97 днів, а у 2019 році зменшився на 49 днів у порівнянні з базовим періодом. Це означає, що спостерігається зменшення тривалості оборотності запасів що є позитивною динамікою у сфері підвищення ефективності використання запасів і скорочення обсягу замороженого капіталу.

Сільськогосподарське підприємство ДДС ІОБ НААН є фінансово стійким, оскільки значення коефіцієнта в аналізованих періодах не перевищує 2. Майже всі активи підприємство і в 2017 і в 2018, і в 2019 рр. сформовані за рахунок власного капіталу. Це, з одного боку, характеризує стан підприємства як стійкий, але, з іншого боку, зменшує можливості для отримання додаткового прибутку. Порівнюючи норму прибутку на власний та на інвестований капітал, можна побачити, що норми прибутку на власний та інвестований капітал є однаковими у зв'язку з тим, що підприємство зовсім не залучає довгостроковий залучений капітал.

За результатами оцінки платоспроможності підприємства можна визначити, що рівень платоспроможності підприємства є достатнім, але підприємство не управляє рівнем своєї платоспроможності. Загалом можна стверджувати, що керівники підприємства не зосереджують увагу на тому, що багато коштів у них інвестована в оборотні активи і не знаходяться в операційному циклі. Це формує відповідні ризики втрати додаткової прибутковості бізнесу.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Прогнозування і планування грошових потоків на основі системного аналізу

Фундаментальний аналіз базується на поглибленому комплексному дослідженні суті явищ, з використанням математичного апарату та іншого складного інструментарію. Фактичні показники порівнюють з нормативно-плановими. Інформація, яка надходить із зовнішнього середовища, впливає на аналіз грошових потоків і стосується таких аспектів: нормативно-регулятивних актів; показників макроекономічного становища в країні і галузевого розвитку; господарсько-правових засад діяльності; контрагентів підприємства (постачальники, покупці); конкурентів підприємства; стану матеріального ринку; стану ринку капіталу; стану фондового ринку; науково-технічної інформації.

Після проведення аналізу грошових потоків встановлено, що:

- в 2021 р. підприємство буде генерувати додатний грошовий потік від операційної діяльності, а від'ємний від інвестиційної та фінансової, в результаті чого, в цілому підприємство отримає додатний чистий грошовий потік;

- протягом року прогнозується поступове збільшення залишків грошових коштів, що вказує на можливість вигідного розміщення вільних грошових коштів на депозитних рахунках, шляхом придбання ліквідних цінних паперів, надання позик або здійснення валютних операцій з метою одержання додаткового прибутку;

- для підвищення рівня діяльності підприємства протягом прогнозованого періоду додатний грошовий потік спрямований на надання позик, придбання фінансових інвестицій, що у результаті забезпечить ефективніше використання коштів і додатковий прибуток;

- у результаті одержання позитивного грошового потоку очікується одержання стабільного прибутку на достатньому рівні;
- відзначається підвищення рівня прибутку порівняно з попереднім роком, а також генерування додатного чистого грошового потоку порівняно з від'ємним значенням минулого року.

До основних принципів фінансового планування, які виділені Г. Г. Кірейцевим [55, с. 215], а саме: повноти, обґрунтованості, реальності, інтегрованості, гнучкості та економічності слід додати принцип безперервності. Принцип безперервності полягає в тому, що діяльність підприємства повинна чітко плануватись на будь-якому проміжку часу, не припиняючись, з припущенням, що діяльність підприємства буде тривати далі. Безперервне планування, яке пов'язує всі підрозділи, після закінчення строку повинно коригуватись на наступні 1–3 роки з урахуванням фактичних результатів роботи останнього року, що тісно пов'язує стратегічні плани з поточним плануванням. При фінансовому плануванні використовують загальновідомі методи такі, як нормативний, розрахунково-аналітичний, балансовий, оптимізації планових рішень, економіко-математичного моделювання [14, с. 81; 51, с. 184; 85, с. 220; 76, с. 413;].

Процес планування грошових потоків слід об'єднати в три етапи, які можна виконувати в такій послідовності:

1. Складання бюджету грошових коштів;
2. Складання платіжних календарів;
3. Складання балансу грошових потоків.

За допомогою фінансового планування забезпечується зіставлення всіх доходів і витрат у результаті чого підприємство може з'ясувати, чи може воно покрити витрати власними силами, чи потрібно залучати зовнішні джерела фінансування. Рух грошових коштів пов'язаний з великим ступенем невизначеності, тому в кошторисах розробляють допуски, які дозволяють збільшити кількість грошей шляхом отримання кредиту або зменшити «зайві» кошти інвестуючи їх в поточні фінансові інвестиції та еквіваленти грошових коштів.

Важливим моментом у плануванні (бюджетуванні) грошових потоків є порівняння планових і фактичних результатів, що має на меті розкрити ефективність діяльності підприємства, величину відхилення показників, а також рядки по яких в майбутньому потрібно буде здійснювати коригування. При складанні бюджету грошових коштів слід виключити амортизаційні відрахування тому, що вони не приводять до руху грошових коштів.

Другим етапом планування є складання оперативних планів грошових потоків, як правило, на один місяць із зазначеними строками надходження або вибуття грошей. Документи оперативного панування мають різні назви, наприклад «платіжний календар», «касовий бюджет», «оперативний бюджет надходжень і витрачань грошових коштів» та інші, а також відмінності за формою та змістом. Важливим моментом є те, що чим точніше буде складений оперативний план тим більша ймовірність того, що будуть меншими відхилення від планових показників в довгострокових періодах.

Платіжний календар складається з двох основних розділів – надходження і витрачання грошових коштів. На практиці його складають також в розрізі окремих видів діяльності, по підприємству в цілому, за сферами відповідальності та структурними підрозділами.

Платіжний календар дає можливість передбачити заздалегідь на місяць очікуване надходження і витрачання грошових коштів та забезпечити безперервне фінансування.

Третім етапом планування є складання балансу грошових потоків. Баланс грошових потоків – це документ, який повинен складатися в позитивній динаміці на (місяць, квартал, рік). Баланс грошових потоків забезпечить підприємству контроль за грошовими потоками, допоможе встановити сезонні коливання грошових потоків, а також спланувати грошовий потік таким чином, щоб постійно підтримувати ліквідність підприємства.

У процесі прогнозування і планування грошових потоків повинні брати участь усі підрозділи підприємства, для узгодження дій, планів, витрат, представляючи свою інформацію. Планово-економічний відділ

здійснює глибокий аналіз економічних показників, факторів, які характеризують і здійснюють вплив на грошові потоки підприємства, як по підприємству так і по галузі в цілому. Фінансовий відділ оцінює майбутні витрати, здійснює аналіз джерел надходження грошових коштів і напрямів їх використання, розробляє фінансові плани різних рівнів. Планово-економічний відділ зводить всі дані і розрахунки в єдиний 1–3-річний план та доопрацьовує його остаточний варіант. Чіткість, достовірність, точність у розрахунках кожного показника сприяє підвищенню якості прогнозування і планування.

Наведена поетапна методика прогнозування і планування грошових потоків забезпечить дотримання оптимального рівня грошового потоку, а також дозволить уникнути надмірного його коливання (в сторону різкого зменшення або збільшення). Також дозволить порівнювати фактичні показники з плановими протягом необхідних періодів часу та виявляти тенденції збільшення або зменшення грошових потоків під впливом різних чинників.

На нашу думку, більш детально варто зупинитись на специфіці побудови комунікації між кредитним контролером та менеджером контрагента, відповідальним за погашення заборгованості, оскільки саме в результаті такої комунікації дебіторська заборгованість конвертується у грошовий потік від операційної діяльності. Комунікацію варто будувати з урахуванням досвіду співпраці, динаміки платежів та специфічних умов укладених контрактів. Вона забезпечується через телефонні дзвінки, інтернет-спілкування, персональні переговори та зустрічі. В ході розмови варто поінформувати менеджера контрагента про виникнення простроченої дебіторської заборгованості, в'яснити причину прострочки, уточнити очікувану дату повного або часткового погашення. Під час наступних комунікацій необхідно в'яснити причину невиконання раніше досягнутих домовленостей, отримати нову інформацію про погашення боргу, закріпити досягнені домовленості у вигляді гарантійного листа та (або) графіку

погашення заборгованості, тобто перевести домовленості у документарну форму.

На практиці критичною вважається прострочка погашення заборгованості понад 90 днів. В цьому випадку крім телефонних дзвінків, інтернет-комунікацій необхідним є проведення переговорів щодо узгодження порядку погашення боргу. Якщо ж досягти компромісу не вдається або домовленості не виконуються, то в цьому випадку кредитний контролер займається підготовкою позову до Господарського суду щодо стягнення заборгованості у судовому порядку. В процесі розгляду справи в суді можливим є підписання мирової угоди, яка врегульовує погашення заборгованості на основі домовленостей. У випадку неукладання мирової угоди заборгованість погашається на основі рішення суду.

Інноваційною управлінською парадигмою сучасних корпоративних фінансів, яка може бути використана в процесі контролю грошових потоків є концепція контролінгу. В основі концепції контролінгу лежить методологія синтезу в єдину систему функцій планування, бухгалтерського обліку, аналізу і контролю шляхом інформаційної та організаційної інтеграції. Як зазначає Н. Хахонова, виділяють американську і європейську моделі контролінгу. У американській моделі контролінгу основні завдання переважно відповідають питанням обліку, планування, інформування та аналізу. Вона включає: складання, координація планів підприємства в цілому і його структурних підрозділів; контроль за реалізацією запланованого, аналіз та інформування про результати діяльності на всіх рівнях управління; оцінку різних сфер менеджменту як процесу вирішення проблем; оцінку дієвості обраної підприємством політики та його організаційних структур; роботу у сфері оподаткування; контроль та складання зовнішньої звітності; страхове забезпечення; дослідження та оцінку факторів, які прямо чи опосередковано впливають на діяльність; умови функціонування підприємства [76, с.4].

В той же час європейська концепція контролінгу сконцентрована на питаннях консультування, координування, бюджетування при генеральному і

стратегічному плануванні, включає питання стратегічного і оперативного планування. До основних завдань контролінгу в межах європейської концепції відносять: проведення розрахунку виробничого результату (витрат і виручки); балансового результату (витрат і доходів); фінансового результату (виплат та надходжень); питання зустрічного планування; керівництво внутрішньою інформаційною службою; консультування і координацію при плануванні інвестування; проведення спеціальних економічних досліджень.

3.2. Застосування регресійного аналізу для формування функції прибутку як основи ефективного управління грошовими потоками

Регресійний аналіз – це статистичний метод оцінки параметрів деякої сукупності даних, який дає змогу розрахувати значення a і b у рівнянні $Y=a+bX$ так, що квадрат відстані від усіх точок цієї сукупності до теоретичної лінії регресії – найменший. Для визначення функції прибутку методом найменших квадратів необхідно розв'язати систему рівнянь:

$$\sum \Pi = na + b \times \sum t \quad (3.1)$$

$$\sum (\Pi t) = a \times \sum t + b \times \sum t^2 \quad (3.2)$$

де Π – прибуток підприємства, грн.;

n - кількість статистичних спостережень;

a – постійна частина прибутку підприємства (грн);

b – щорічний приріст прибутку підприємства (грн);

t – номер періоду спостереження.

Наведену систему рівнянь розв'язують у такій послідовності:

1. Розраховують значення $\sum \Pi$, $\sum t$, $\sum (\Pi t)$, $\sum t^2$, n .
2. Здійснюють підставлення розрахованих величин у рівняння.
3. Розв'язують систему рівнянь для щорічного приросту прибутку (b).

4. Розв'язують одне з рівнянь для визначення постійної частини прибутку (а).

Для визначення функції прибутку методом найменших квадратів для підприємства сформуємо розрахункові дані (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Вихідні дані

Рік	Номер спостереження (t)	Прибуток, тис. грн.
2014	1	5
2015	2	8
2016	3	37
2017	4	70
2018	5	58
2019	6	108

Таблиця 3.3

**Розрахункові дані для визначення функції прибутку
методом найменших квадратів**

Рік	Номер спостереження (t)	Прибуток (П), тис. грн.	t ²	t * П
2014	1	5	1	5
2015	2	8	4	16
2016	3	37	9	111
2017	4	70	16	280
2018	5	58	25	290
2019	6	108	36	648
Сума	21	286	91	1350

Підставивши результати розрахунків у рівняння (3.1) і (3.2), отримуємо:

$$286 = 6 \times a + 21 \times b$$

$$1350 = 21 \times a + 91 \times b$$

Вирішення рівняння можливо здійснити за допомогою програмного забезпечення MS Excel.

Вирішивши рівняння, отримуємо: $a = 22,13$ (грн); $b = 19,94$ (грн/од.).

Перевірити результати можна алгебраїчним шляхом.:

1. Розрахуємо допоміжний коефіцієнт: $21/6 = 3,5$

2. Помножимо перше рівняння на допоміжний коефіцієнт

$$286 \times 3,5 = 6 \times a \times 3,5 + 21 \times b \times 3,5$$

$$1001 = 21 a + 73,5 b$$

3. Сформуємо нову систему рівнянь

$$\left. \begin{array}{l} 1001 \\ 1350 \end{array} \right\} = \begin{array}{l} 21 a + 73,5 b \\ 21 \times a + 91 \times b \end{array}$$

4. Складемо рівняння з двох попередніх рівнянь

$$1001 - 73,5 b = 1350 - 91 \times b$$

5. Розрахуємо показник b

$$b = 19,94 \text{ тис. грн. на рік}$$

6. Розрахуємо показник a

$$1001 = 21a + 73,5 \times 19,94$$

$$21a = 1001 - 1466 = 465$$

$$a = 22,13 \text{ тис. грн}$$

7. Визначимо функцію прибутку підприємства для прогнозування на наступні періоди:

$$\Pi = 19,94t + 22,13$$

Прогноз для 2019 року:

$$\Pi = 7 \times 19,94 + 22,13 = 161,71 \text{ тис. грн}$$

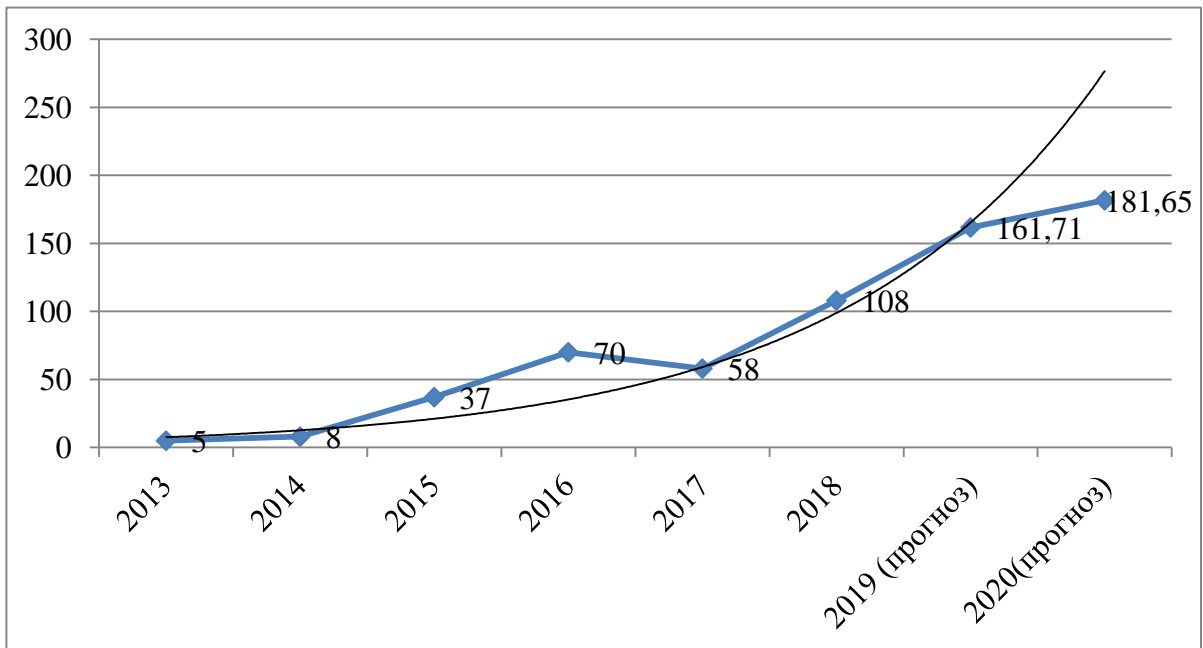
Прогноз для 2020 року:

$$\Pi = 8 \times 19,94 + 22,13 = 181,65 \text{ тис. грн}$$

Таким чином, функція прибутку для аналізованого підприємства», яка визначена методом найменших квадратів, виглядає так:

$$\Pi = 19,94t + 22,13$$

Де t – порядковий номер періоду прогнозу.

Рис. 3.3. Прогноз прибутку підприємства на основі виведеної методом найменших квадратів функції прибутку

З урахуванням прогнозного прибутку визначимо обсяги діяльності, які підприємство має забезпечити для досягнення відповідного рівня прибутковості з урахуванням наявної структури витрат. Для прогнозування обсягів реалізації використаємо маржинальний аналіз з розділу 2 цієї дипломної роботи.

Розрахунок здійснюється за формулою:

$$D = \frac{ПВ + ПП}{ВМД} \quad (3.3)$$

де, D – плановий дохід для досягнення планового прибутку, тис. грн.;

$ПВ$ – постійні витрати, тис. грн.;

$ПП$ – плановий прибуток, тис. грн.;

$ВМД$ – відносний маржинальний дохід.

Таким чином, для досягнення прибутку 161,71 тис. грн у 2019 році плановий обсяг реалізації має становити:

$$D^{2019} = (615 + 161,71)/0,3 = 2589 \text{ тис. грн.}$$

Для досягнення прибутку 181,65 тис. грн у 2020 році плановий обсяг реалізації має становити:

$$Д^{2020} = (615 + 181,65)/0,3 = 2656 \text{ тис. грн.}$$

При цьому запас фінансової безпеки буде складати:

$$ЗФБ^{2019} = 2589 - 2050 = 539 \text{ тис. грн.}$$

$$ЗФБ^{2020} = 2656 - 2050 = 606 \text{ тис. грн.}$$

Такі планові показники можливо досягти підприємству тільки за умови наявної структури витрат.

Контроль грошових потоків в контексті організації руху грошових коштів підприємства проявляється через швидкість виконання платежів. Проте на практиці досить часто можуть виникати технічні проблеми під час руху грошових коштів такі як: закінчення терміну повноважень підписантів; проблеми в роботі програмного забезпечення, яке відповідає за проведення платежів як з боку підприємства так і з боку банківської установи (наприклад збої в роботі програмного забезпечення, його несвоєчасне оновлення під час проведення платежів та ін.); людський фактор виникає в ситуації, коли порушення під час здійснення платежів зумовлені діями працівників як самого підприємства так і банківської установи; затримки у виконанні платежів банками; зміни у часі та умовах інкасації готівки. У зв'язку з цим, на підприємствах необхідно розробити ефективну систему контролю грошових потоків, яка органічно буде пов'язана з організаційною структурою підприємства. Основним структурним підрозділом енергопостачальних компаній, який відповідає за управління грошовими потоками є, як правило, фінансова дирекція.

На підприємствах доцільно створити центри грошової відповідальності, зокрема доцільно виділити: центри витрачання грошових коштів (здійснюють контроль виплат по окремим видам діяльності), центри надходження грошових коштів (забезпечують контроль за надходженням грошових коштів від окремих господарських операцій), центри чистого грошового потоку (забезпечують контроль за величиною чистого грошового потоку).

Для створення центрів грошової відповідальності на практиці, на нашу думку, доцільно спочатку виокремити найбільш суттєві статті надходження та витрачання грошових коштів. До центру грошової відповідальності можуть входити декілька структурних підрозділів, які беруть участь у формуванні однотипного виду грошового потоку. Найважливішим аспектом контролю грошових потоків є відповідальність центрів надходження та витрачання грошових коштів за формування планової величини грошового потоку та наявні функціональні повноваження для цього, які фіксуються в регламентах, посадових інструкціях та інших нормативних документах.

З метою формування ефективної системи контролю дебіторської заборгованості можна запропонувати наступні заходи:

- проведення моніторингу інформаційного поля контрагента – потрібно постійно відстежувати ключову інформацію щодо фінансового стану контрагентів–дебіторів;

- розроблення системи мотивації за своєчасну оплату заборгованості – потрібно сформувати у контрагента–дебітора реальний економічний інтерес у своєчасному погашенні заборгованості. Система мотивації, на нашу думку, повинна включати як стимули (наприклад, знижки за дострокову оплату) так і санкції (наприклад пеня, штраф або ж припинення співпраці з контрагентом взагалі);

- забезпечення контролю за «старінням» дебіторської заборгованості – під контролем повинна знаходитись структура дебіторської заборгованості за строками погашення з метою недопущення появи простроченої дебіторської заборгованості.

Для забезпечення контролю над дебіторською заборгованістю доцільним, на нашу думку, є запровадження у складі фінансового відділу (або казначейства) посади кредитного контролера (бухгалтер або економіст по роботі з дебіторською заборгованістю). Основним завданням такого працівника є підвищення рівня платіжної дисципліни контрагентів. Основним інструментарієм, який повинен використовувати у своїй роботі кредитний контролер, на нашу думку, є:

- абсолютна та відносна (по відношенню до всього обсягу дебіторської заборгованості) величини простроченої дебіторської заборгованості;
- коректно оформлені, підтверджені та підписані акти-звірки;
- баланс структури дебіторської заборгованості за термінами погашення в розрізі контрагентів, сегментів діяльності та ін.;
- розсилка контрагентам електронних листів щодо майбутніх платежів та про виникнення простроченої заборгованості;
- регулярна комунікація з менеджером контрагента, який відповідає за виділення/перерахування грошових коштів.

3.3 Заходи з оптимізації ризиків при управлінні грошовими потоками сільськогосподарського підприємства

З метою обґрунтування заходів з оптимізації ризиків при управлінні грошовими потоками сільськогосподарського підприємства, розглянуто макроекономічні показники, які зумовлюють результати діяльності підприємств. 2019 рік ознаменувався початком процесу коригування макроекономічних дисбалансів, накопичених раніше національною економікою. Цей рецесивний контекст спричинив негативні наслідки для фінансово-господарської діяльності в цілому, розширивши розмір ризиків, які приймають на себе підприємства, наслідками чого є збільшення простроченої заборгованості.

Важливо розуміти, які специфічні характеристики сільськогосподарських підприємств, макроекономічні та галузеві умови вплинули на результати діяльності в умовах економічної рецесії, щоб отримати уроки, які можуть підтримати відповідні стратегічні рішення. Ці знання сприяють фінансовій міцності та стійкості підприємств.

Вивчаються детермінанти ефективності управління грошовими потоками сільськогосподарських підприємств в період з 2014 по 2019 рр., використовуючи як показники результативності: рентабельність активів

(ROA) та рентабельність капіталу (ROE), дотримуючись підходу, заснованого на бухгалтерському обліку. Результати аналізу узгоджуються з попередніми дослідженнями, дозволяючи зробити висновок, що конкретні змінні підприємства, пов'язані з операційними витратами та ліквідністю, а також змінні галузевого та економічного зростання, впливають на результати діяльності сільськогосподарського підприємства.

Існує кілька досліджень, які аналізують результати діяльності підприємств в яких рентабельність активів (ROA) та рентабельність власного капіталу (ROE) розглядаються як ключові змінні для вимірювання цих показників. Ця література, як правило, класифікує пояснювальні змінні результатів діяльності як внутрішні детермінанти, які включають специфічні фактори підприємств, пов'язані з управлінням ними, такі як капітал, ліквідність, якість активів, диверсифікація, операційні витрати та розмір, а також зовнішні детермінанти, які пов'язані з сукупність макроекономічних факторів, що впливають на результати діяльності підприємств.

Підприємства з високим рівнем капіталу мають нижчу рентабельність інвестицій, оскільки ризик власного капіталу та очікувана дохідність інвесторів менші. Однак існують дослідження, які показують, навпаки, позитивну залежність між рівнем капіталу та результатами діяльності, аргументуючи те, що банки з високим коефіцієнтом капіталу мають нижчий ризик банкрутства, а також менші витрати на фінансування і, отже, вищий рівень рентабельності. Підприємства з найбільшою капіталізацією демонструють вищу рентабельність інвестицій. Аналізуючи ризик ліквідності, деякі автори стверджують, що, хоча високий коефіцієнт ліквідності позитивно впливає на результати діяльності підприємства, неліквідні активи сприяють більшим показникам.

Існує негативна залежність між результатами та кредитним ризиком, аргументуючи це тим, що більший вплив кредитного ризику має тенденцію до зменшення прибутку. Крім того, розмір збитків залежить від ризику банкрутства, рівня ризику за умови невиконання зобов'язань (EAD) та збитків за умови невиконання зобов'язань (LGD). Підприємства з нижчим

кредитним ризиком, як правило, мають кращі результати. Найбільш диверсифіковані підприємства отримують прибутки шляхом збору прибутків від різних видів діяльності, зменшуючи свою залежність від основної діяльності, на яку легко впливає несприятливе макроекономічне середовище. Низький рівень витрат сприяє підвищенню ефективності та збільшує прибутковість підприємств, що означає негативний зв'язок між операційними витратами та результатами діяльності. Однак є дослідження, які суперечать цим висновкам, оскільки збільшення операційних витрат не завжди негативно впливає на результати діяльності; підприємства, які інвестують у найм та кваліфікованих працівників, збільшують свою ефективність.

Велике підприємство може отримати вигоду від економії на масштабі, стати більш ефективним та надавати послуги за меншими витратами, тим самим встановлюючи позитивну залежність між розміром та результатами діяльності. Розмір балансу позитивно впливає на прибутковість підприємств. Економічне зростання пов'язане з більшими обсягами фінансово-господарської діяльності, зокрема, збільшенням кредитування. В періоди економічного спаду підприємства більше піддаються вищим рівням дефолту і, як наслідок, нижчим результатам. Безнадійні позики впливають на якість кредитного портфеля, створюють проблеми з ліквідністю. Зростання ВВП має позитивний та статистично значущий вплив на результати діяльності сільськогосподарських підприємств.

Взаємозв'язок між інфляцією та результатами фінансово-господарської діяльності підприємств також вивчався науковцями. Вплив цієї змінної залежить від очікування майбутніх темпів інфляції підприємствами. Якщо зростання інфляції було правильно передбачено, підприємство зможе коригувати управління грошовими потоками з метою збільшення доходів та покращення результатів діяльності. На більш концентрованих ринках підприємства мають більшу можливість отримувати прибутки, що призводить до кращих показників ефективності.

Дані, використані у цьому дослідженні, були отримані з фінансової звітності досліджуваного сільськогосподарського підприємства. Макроекономічні дані (ВВП, рівень інфляції та рівень безробіття) отримано з відкритих баз даних Євростату та Світового банку. Інформація про структуру ринку, виміряна за допомогою індексу Гіршмана-Герфіндаля, була вилучена з бази даних Світового банку. Розглянутий період становить шість років, з 2014 по 2019 рік.

Щоб виміряти результати діяльності досліджуваного підприємства, було розглянуто: рентабельність активів (ROA), яка оцінює, як підприємство отримує дохід від своїх активів, і вимірюється як відношення чистого прибутку до оподаткування до загальної суми активів; та рентабельність власного капіталу (ROE), яка оцінює здатність підприємства рости, і вимірюється відношенням чистого прибутку до оподаткування до власного капіталу.

Що стосується внутрішніх детермінант діяльності підприємства, було обрано такі пояснювальні змінні: капітал, операційні витрати, ліквідність, кредитний ризик, диверсифікація та розмір. Для кожної із цих змінних обґрунтовано очікувані сигнали для оцінюваних параметрів на основі результатів попередніх досліджень.

Капітал визначається відношенням власного капіталу до загальної суми активів (EQU). Високий коефіцієнт означає, що підприємство є надійним у прийнятті ризиків. Очікується, що ця змінна буде позитивно пов'язана з результатами діяльності підприємства, коли вимірюється ROA, і негативно, коли вимірюється ROE.

Витрати аналізуються за двома змінними; коефіцієнт витрат і доходу, що вимірюється відношенням операційних витрат до продукції (COST) та співвідношенням операційних витрат до витрат на активи (NIE), які обидва надають інформацію про ефективність управління підприємством. Коли ці коефіцієнти високі, це говорить про те, що управління є менш ефективним. Тому очікується негативний зв'язок між витратами та результатами діяльності.

Сільськогосподарські підприємства піддаються ризику ліквідності, коли вони не в змозі виконати свої короткострокові зобов'язання, і можуть спричинити ризик збитків, спричинених труднощами продажу продукції. Для аналізу ліквідності використовується відношення чистих оборотних активів до короткострокових зобов'язань (LIQUI), яке вказує на ступінь існування ліквідних активів, які дозволяють підприємству підтримувати несподіване вилучення короткострокових коштів. Чим вищий коефіцієнт, тим вища ліквідність підприємства. Оскільки ліквідні активи, як правило, мають нижчу віддачу, очікується, що цей коефіцієнт буде негативно пов'язаний з результатами діяльності. Крім того, використовується відношення наданих позик до загальної суми активів (LIQ). Високе значення цього коефіцієнта означає нижчий рівень ліквідності. Оскільки винагорода буде вищою, очікується, що цей коефіцієнт буде позитивно пов'язаний з результатами діяльності підприємства.

Кредитний ризик відображає ризик збитків у разі невиконання зобов'язань контрагентами. Для аналізу кредитного ризику було використано співвідношення грошових коштів до позик (LLP). Припускається, що чим більший ризик, тобто чим вищий коефіцієнт, тим менші результати діяльності підприємства, очікуючи, таким чином, негативний зв'язок між коефіцієнтом LLP та результатами діяльності. Для вимірювання диверсифікації фінансово-господарської діяльності використовується відношення інших операційних доходів до загальних активів (OOI). Ця змінна вказує на важливість інших доходів, тобто доходу, що не є результатом традиційної фінансово-господарської діяльності. Найдиверсифікованіші підприємства мають вищий коефіцієнт, і очікується позитивний зв'язок між диверсифікацією та результатами діяльності. Також розглянуто розмір підприємства, який повинен враховувати позитивний вплив економії від масштабу. Цей ефект аналізується сукупними активами підприємства (DIM). Очікується, що розмір підприємства буде позитивно пов'язаний з результатами діяльності.

Зовнішні та галузеві незалежні змінні, розглянуті в дослідженні, є наступними. Для ступеня концентрації на ринку було використано індекс Герфіндаля-Гіршмана (CONC). На більш концентрованих ринках існує більша ринкова сила, яка може бути використана для отримання вигод. Тому очікується позитивний зв'язок між ступенем концентрації ринку та результатами діяльності. Якщо передбачається зростання інфляції, підприємство зможе коригувати витрати для збільшення доходів. Тому очікується позитивний зв'язок між рівнем інфляції (INF) та результатами діяльності.

Економічне зростання вимірюється ВВП. Очікується, що ця змінна позитивно вплине на прибутковість підприємства, оскільки в умовах економічного зростання сільськогосподарські підприємства, як правило, збільшують кредитування та практикують більш високі зобов'язання. Високий рівень безробіття (UNEMP) означає, що клієнти матимуть менше наявного доходу, нижчий рівень заощаджень, вищий рівень заборгованості, а отже, підприємства мають більший ризик дефолту, що в кінцевому підсумку призведе до зниження ефективності. Тому очікується негативний зв'язок між рівнем безробіття та результатами діяльності підприємства.

Це дослідження зосереджено на періоді з 2014 по 2019 рік. Розглядаючи негативний вплив політичної ситуації 2014 року на фінансово-господарську діяльність, представлено описову статистику за два підперіоди, 2014-2016 та 2017-2019.

Методологія дослідження базується на використанні даних Світового банку та сільськогосподарського підприємства. Оскільки були використані панельні дані, був проведений тест Хаусмана, щоб оцінити, яка модель найбільш підходить для оцінки, модель фіксованих ефектів або модель випадкових ефектів. Щоб перевірити емпіричну відповідність внутрішніх та зовнішніх детермінант для діяльності підприємства, оцінюється наступна специфікація:

$$\pi_{it} = c + \sum_{j=1}^j \beta_j x_{it}^j + \sum_{i=1}^l \beta_i x_{it}^l + \sum_{m=1}^M \beta_m x_{it}^m + \varepsilon_{it}, \varepsilon_{it} = v_{it} + u_{it}$$

де π_{it} представляє залежну змінну (ROA або ROE) підприємства за період t ; c - постійний член регресії. Набір пояснювальних змінних включає X_{it}^j (капітал, операційні витрати, ліквідність, кредитний ризик, диверсифікація та розмір), X_{it}^1 (концентрація) і X_{it}^m (ВВП, рівень інфляції та рівень безробіття). β_j , β_1 , та β_m - коефіцієнти відповідних пояснювальних змінних X_{it}^j , X_{it}^1 ; ε_{it} відповідає помилці регресії. Тест Хаусмана дозволив зробити висновок, що модель з фіксованими ефектами найкраще відповідає даним. Таким чином, щоб проаналізувати детермінанти ефективності діяльності підприємства, було оцінено модель із збалансованими панельними даними із фіксованими ефектами (EGLS), вагами поперечного перерізу та використовуючи стандартні похибки періоду та коваріацію. Було розраховано Модель 1 із ROA як залежною змінною, а Модель 2 з ROE як залежною змінною. У таблиці 3.2 нижче наведені результати.

Таблиця 3.2

Результати розрахунків моделей із залежними змінними ROA (рентабельність активів) та ROE (рентабельність власного капіталу)

Показник	Модель 1 (залежна змінна ROA)			Модель 2 (залежна змінна ROE)		
	Коефіцієнт	Ст. похибка	Значущість	Коефіцієнт	Ст. похибка	Значущість
C	-1,6721	1,1270		-35,1316	40,6970	
EQUI	0,0321	0,0174		-1,4323	0,4393	***
COST	-0,0113	0,0030	***	-0,2021	0,0787	**
NIE	0,4425	0,0697	***	5,9526	1,4376	***
LIQ	-0,0053	0,0017	***	-0,2155	0,0809	***
LIQUI	0,0001	0,0000	***	0,0025	0,0003	***
LLP	-0,0901	0,0220	***	-0,0429	0,3938	
OOI	-0,2332	0,1387	*	2,9841	3,7660	
DIM	-0,0109	0,0236		0,0759	0,7105	
CONC	0,0026	0,0006	***	0,0712	0,0403	*
GDP	0,0348	0,0087	***	0,7355	0,3840	*
INF	-0,0261	0,0122	**	-0,7098	0,8349	
UNEMP	0,0011	0,0217		-0,9416	0,5612	*
F-статистика	16,746			8,454		
Prob (F)	0,000			0,000		
R2	0,640			0,473		
Скоригований R2	0,602			0,417		

Примітка: (***), (**) та (*) вказують статистично значущі коефіцієнти на рівні 1%, 5% та 10% відповідно.

У моделі 1 (ROA) було виявлено, що змінні, пов'язані з експлуатаційними витратами (COST та NIE), ліквідністю (LIQ та LIQUI), кредитним ризиком (LLP), концентрацією (CONC) та ВВП, були статистично значущими на рівні значущості 1% . Встановлено, що змінна Інфляція (INF) була статистично значущою на рівні значущості 5%, а змінні, розмір (DIM) та рівень безробіття (UNEMP) не мали жодної пояснювальної сили. Для моделі 2 (ROE) змінними з найбільшою пояснювальною силою на рівні значущості 1% є капітал (EQUI), експлуатаційні витрати (NIE) та ліквідність (LIQ та LIQUI) та на рівні 5% статистичної значущості, змінні експлуатаційні витрати (COST). Концентрація (CONC), ВВП та рівень безробіття (UNEMP) значні лише на рівні 10%. Змінні кредитний ризик (LLP), диверсифікація (OOI), розмір (DIM) та інфляція (INF) не були статистично значущими.

У більш детальному аналізі змінна капіталу (EQUI) представляє очікуваний негативний знак у моделі 2, підтверджуючи результат, що сільськогосподарські підприємства з великим капіталом мають нижчу прибутковість власного капіталу, оскільки ризик для власного капіталу та прибутковість, очікувана інвесторами нижчі. Щодо змінної COST, вона, як і очікувалось, з негативним знаком в обох моделях. Цей результат узгоджується з дослідженнями, які підтверджують, що належне управління витратами відображається у підвищенні прибутковості. У моделі 2, змінна NIE, зареєструвала знак, що суперечить очікуваному. Це можна трактувати, що збільшення операційних витрат внаслідок найму більш кваліфікованих робітників може мати позитивний вплив на результати діяльності завдяки збільшенню продуктивності праці.

В обох моделях коефіцієнт змінної LIQUI має очікуваний позитивний знак. Однак, на відміну від очікувань, коефіцієнт LIQ є негативним. Це можна пояснити тим, що аналізований період збігається з політичною кризою в Україні, при цьому рівень дефолту значно зростає. Змінна кредитного ризику (LLP) є суттєвою лише в Моделі 1 і представляє очікуваний негативний знак, що підтверджує чим більший кредитний ризик, тим нижча прибутковість підприємства. Змінна диверсифікації (OOI), яка

оцінює вплив інших доходів на сукупні активи, не є статистично значущою ні в одній із моделей. Тому результати аналізу не підтвердили, що диверсифікація фінансово-господарської діяльності підвищує ефективність. Крім того, розмір підприємств (DIM) також не є статистично значущим. Рівень концентрації на ринку (CONC) є значним лише у моделі 2, з позитивним знаком, як і очікувалось.

Що стосується макроекономічних змінних, інфляція (INF) має суттєвий позитивний знак і в моделі 1 (ROA), як і очікувалось. Цей результат свідчить про те, що сільськогосподарське підприємство може прогнозувати та коригувати витрати заздалегідь до наслідків інфляції, що позитивно впливає на прибутковість. Економічне зростання (ВВП) показує позитивний та статистично значущий вплив на рентабельність інвестицій (модель 1).

Таким чином, у дослідженні проаналізовано детермінанти ефективності діяльності та управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства в період між 2014 і 2019 роками, використовуючи рентабельність активів (ROA) та рентабельність капіталу (ROE) як показники результативності. Результати показали, що такі макроекономічні змінні, як розширення діяльності, інфляція та рівень безробіття, впливають на результати діяльності сільськогосподарського підприємства, і тому важливо відстежувати ці економічні показники, щоб включити їх у процес прийняття рішень, а саме у рішення про управління грошовими потоками. Крім того, рівень концентрації на ринку, що перетворюється на більш-менш конкурентоспроможні ринкові структури, виявив, що очікувалося. Тобто, більша концентрація ринку дозволяє використовувати властиву йому ринкову силу за допомогою практики договірних відносин.

Результати, отримані для внутрішніх змінних, під контролем управлінців, показують, що ліквідність та операційні витрати мають значення для результативності. На основі цих результатів пропонується сільськогосподарському підприємству прийняти такі заходи з метою вдосконалення своїх управлінських та бізнес-моделей стосовно грошових потоків, а саме: 1) необхідність забезпечити рівні основного капіталу, що

генерують ліквідність та платоспроможність; 2) орієнтація бізнес-моделі на клієнта, зосередження уваги на лояльності споживачів та ефективності комерційного підходу, щоб максимізувати потенціал доходу від іншої діяльності; 3) оптимізація операційної ефективності з акцентом на зниженні витрат, а саме реорганізація комерційної структури та ставка на ефективні рішення щодо управління невідповідностями; 4) впровадження моделі корпоративного управління та систем внутрішнього контролю, що забезпечують адекватне управління грошовими потоками.

Висновки до розділу 3

З метою обґрунтування заходів з оптимізації ризиків управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства перевірено вплив набору внутрішніх факторів, таких як капітал підприємства, витрати, ліквідність, якість активів, розмір та диверсифікація, та зовнішніх факторів, таких як ВВП, інфляція, безробіття та концентрація ринку на результати діяльності досліджуваного сільськогосподарського підприємства, використовуючи модель панельних даних із фіксованими ефектами для досліджуваного підприємства. Вивчено детермінанти діяльності підприємства на ринку сільськогосподарської продукції у період між 2014 та 2019 роками.

Результати показали, що змінними, що мають найбільшу пояснювальну силу щодо ROA (рентабельності активів), з точки зору внутрішніх детермінант були операційні витрати та ліквідність, а з точки зору зовнішніх детермінант, були ВВП та інфляція. Для ROE (рентабельності власного капіталу) змінними з більшим значенням були капітал, операційні витрати та ліквідність. Практична цінність: результати показали, що такі макроекономічні змінні, як інфляція та рівень безробіття, впливають на результати діяльності сільськогосподарського підприємства, і тому важливо контролювати ці економічні показники, щоб включити їх у процес прийняття

рішень. Результати, отримані для внутрішніх змінних, під контролем управлінців, показують, що ліквідність та операційні витрати мають значення для результативності.

Рекомендовано створити спеціалізований підрозділ, який відповідатиме за дотримання лімітів по статтям витрат, працюватиме з реєстрами платежів та контролюватиме відповідальних працівників підрозділів. Крім того у штаті доцільно передбачити посаду фінансового контролера. Запропоновано багатоетапну концептуальну модель побудови системи управління грошовими потоками підприємства, яка включає: визначення суб'єкта управління грошовими потоками; інформаційно-аналітичне забезпечення; деталізацію об'єкта управління грошовими потоками; визначення видів контролінгу грошових потоків; визначення методів управління грошовими потоками; розробка кількісних індикаторів управління грошовими потоками; формування системи моніторингу індикаторів грошових потоків; виявлення відхилень фактичних значень індикаторів від планових та нормативних; розробка порядку дій щодо впливу на виявлені відхилення. Доведено, що запровадження системи управління грошовими потоками дозволить суттєво підвищити ефективність всього процесу управління господарською діяльністю підприємства.

Констатовано, що з позиції інвесторів вартість підприємства визначається потоком грошових коштів за рахунок якого забезпечуються повернення на інвестований у підприємство капітал. Цей грошовий потік виникає в результаті обороту активів і розраховується як операційний грошовий потік після оподаткування після задоволення усіх інвестиційних потреб підприємства, які забезпечують поточні операції та майбутнє зростання.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

За результатами виконання дипломної роботи можна зробити наступні висновки та пропозиції:

1. Проведений аналіз спеціалізованої літератури виявив неоднозначність тлумачення поняття «грошовий потік». Грошовий потік слід трактувати як процес надходжень і видатків грошових коштів та їхніх еквівалентів за визначеними часовими інтервалами, що генерується його звичайною і надзвичайною діяльністю і який пов'язаний із зовнішніми і внутрішніми факторами простору, структури, ризику і ліквідності.

2. Після аналізу економічної сутності грошових потоків та їх місця в управлінні сільськогосподарським підприємством, зроблено висновок, що класифікацію грошових потоків доцільно здійснювати за двадцятьма шістьма ознаками. До відомих класифікаційних ознак варто додати такі, як участь грошового потоку в формуванні прибутку; рівень синхронності грошового потоку; умови розрахунків; види готової продукції, товарів, послуг; рівень впливу на прийняття рішення; рівень планування грошових потоків. Удосконалення класифікації грошових потоків, виокремлення зовнішніх і внутрішніх факторів негативного впливу на фінансово-господарську діяльність підприємства дозволить глибше вивчити закономірності формування грошових потоків.

3. Обґрунтування технології планування та контролю грошових потоків підприємства надало можливість визначити, що сільськогосподарським підприємствам слід спрямовувати кошти на підготовку (перепідготовку) кваліфікованих спеціалістів. Оновлювати та модернізувати основні засоби, впроваджувати нові технології у виробничі процеси, що знизить енергомісткість виробництва і відповідно собівартість продукції. Недосконалість вітчизняного законодавства у митній, податковій, інвестиційній сферах, створюють багато проблем українським сільськогосподарським виробникам. В процесі дослідження встановлено, що грошові потоки підприємств сільського господарства мають схожі тенденції розвитку щодо їх концентрації від різних видів діяльності. Вхідний грошовий

потік спостерігається від операційної діяльності, вихідний від інвестиційної, а в розрізі фінансової діяльності відмічено коливання вхідного і вихідного грошових потоків. Чистий рух грошових коштів по усіх підприємствах невеликий і коливається з невисокого рівня генерування вхідного грошового потоку до вихідного, що свідчить про дефіцит грошових коштів і нестійкий фінансовий стан. Грошові кошти, отримані в результаті операційної діяльності, потрібно спрямовувати у інвестиційний і фінансовий розвиток підприємства, для отримання відсотків і дивідендів. На сільськогосподарських підприємствах інвестиційна діяльність виражається переважно в закупівлі і реалізації необоротних активів, а діяльність з довгострокових фінансових вкладень майже не здійснюється. Фінансова діяльність підприємств реалізується через отримання і повернення позик

4. За результатами виконання другого розділу дипломної роботи було надано загальну характеристику діяльності ДДС ІОБ НААН, проведено аналіз його фінансового стану за різними підходами, надано загальну оцінку його економічній діяльності. Досліджуване сільськогосподарське підприємство Дніпропетровська дослідна станція Інституту овочівництва і баштанництва Національної академії аграрних наук України є самостійним господарюючим суб'єктом, здійснює виробничу, комерційну, посередницьку та іншу господарську діяльність, яка не суперечить діючому законодавству України. Підприємство має баланс, розрахункові та інші рахунки в установах банків.

5. Проведення аналізу та оцінки фінансового стану ДДС ІОБ НААН надало можливість визначити наступні тенденції. Коефіцієнт оборотності активів підприємства в аналізованому періоді збільшився на 17 % за рахунок збільшення виручки від реалізації у звітному періоді з 1872 до 2189 тис. грн. Коефіцієнт оборотності запасів зменшився на 45 % через збільшення обсягу запасів з 399 до 825 тис. грн. Період оборотності запасів у 2018 році збільшився на 97 днів, а у 2019 році зменшився на 49 днів у порівнянні з базовим періодом. Це означає, що спостерігається зменшення тривалості оборотності запасів що є позитивною динамікою у сфері підвищення

ефективності використання запасів і скорочення обсягу замороженого капіталу.

6. Коефіцієнтний аналіз ефективності управління грошовими потоками підприємства показав, що сільськогосподарське підприємство ДДС ІОБ НААН є фінансово стійким, оскільки значення коефіцієнта в аналізованих періодах не перевищує 2. Майже всі активи підприємства і в 2017 і в 2018, і в 2019 рр. сформовані за рахунок власного капіталу. Це, з одного боку, характеризує стан підприємства як стійкий, але, з іншого боку, зменшує можливості для отримання додаткового прибутку. Порівнюючи норму прибутку на власний та на інвестований капітал, можна побачити, що норми прибутку на власний та інвестований капітал є однаковими у зв'язку з тим, що підприємство зовсім не залучає довгостроковий залучений капітал. За результатами оцінки платоспроможності підприємства можна визначити, що рівень платоспроможності підприємства є достатнім, але підприємство не управляє рівнем своєї платоспроможності. Загалом можна стверджувати, що керівники підприємства не зосереджують увагу на тому, що багато коштів у них інвестована в оборотні активи і не знаходяться в операційному циклі. Це формує відповідні ризики втрати додаткової прибутковості бізнесу.

7. Прогнозування і планування грошових потоків на основі системного аналізу надало можливість визначити, що з метою обґрунтування заходів з оптимізації ризиків управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства перевірено вплив набору внутрішніх факторів, таких як капітал підприємства, витрати, ліквідність, якість активів, розмір та диверсифікація, та зовнішніх факторів, таких як ВВП, інфляція, безробіття та концентрація ринку на результати діяльності досліджуваного сільськогосподарського підприємства, використовуючи модель панельних даних із фіксованими ефектами для досліджуваного підприємства. Вивчено детермінанти діяльності підприємства на ринку сільськогосподарської продукції у період між 2014 та 2019 роками.

8. Запропоновано шляхи удосконалення управління грошовими потоками підприємства. Зокрема, результати показали, що змінними, що

мають найбільшу пояснювальну силу щодо ROA (рентабельності активів), з точки зору внутрішніх детермінант були операційні витрати та ліквідність, а з точки зору зовнішніх детермінант, були ВВП та інфляція. Для ROE (рентабельності власного капіталу) змінними з більшим значенням були капітал, операційні витрати та ліквідність. Практична цінність: результати показали, що такі макроекономічні змінні, як інфляція та рівень безробіття, впливають на результати діяльності сільськогосподарського підприємства, і тому важливо контролювати ці економічні показники, щоб включити їх у процес прийняття рішень. Результати, отримані для внутрішніх змінних, під контролем управлінців, показують, що ліквідність та операційні витрати мають значення для результативності при управлінні грошовими потоками.

9. Рекомендовано створити спеціалізований підрозділ, який відповідатиме за дотримання лімітів по статтям витрат, працюватиме з реєстрами платежів та контролюватиме відповідальних працівників підрозділів. Крім того у штаті доцільно передбачити посаду фінансового контролера. Запропоновано багатоетапну концептуальну модель побудови системи управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства, яка включає: визначення суб'єкта управління грошовими потоками; інформаційно-аналітичне забезпечення; деталізацію об'єкта управління грошовими потоками; визначення видів контролінгу грошових потоків; визначення методів управління грошовими потоками; розробка кількісних індикаторів управління грошовими потоками; формування системи моніторингу індикаторів грошових потоків; виявлення відхилень фактичних значень індикаторів від планових та нормативних; розробка порядку дій щодо впливу на виявлені відхилення. Доведено, що запровадження системи управління грошовими потоками дозволить суттєво підвищити ефективність всього процесу управління господарською діяльністю підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аванесова Н. Фінанси підприємств: проблеми теорії та практики: монографія / Н. Аванесова, А. Волосов, А. Губарева та ін. – Харків: Лідер, 2016. – 152с.
2. Азаренкова Г. Фінансові потоки в системі економічних відносин: монографія / Г. Азаренкова. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006.– 328 с.
3. Андриющенко І. Рух грошових коштів підприємства [Електронний ресурс] / І. Андриющенко, К. Левченко // Ефективна економіка. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5820>.
4. Базилінська О. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навч. посіб. / О.Базилінська.–К.:Центр учбової літератури, 2009. – 328 с.
5. Басов И. Инструкция по созданию действенной системы бюджетирования [Електронний ресурс] / И. Басов // Журнал «Финансовый директор» №2. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://e.fd.ru>
6. Бланк И. Управление денежными потоками / И. Бланк. – Киев: Ника –Центр, 2002. – 736 с.
7. Бланк И. Финансовый менеджмент/ И. Бланк. – Киев: Ника–Центр, 2004.– 656 с.
8. Боровков П. Как нормировать и лимитировать плановые значения по статьям бюджета [Електронний ресурс] / П. Боровков // Материал из ФСС «Система финансовый директор». – Режим доступу до ресурсу: <http://www.1fd.ru>
9. Бригхэм Ю. Финансовый менеджмент / Ю. Бригхэм, М. Эрхардт. – Санкт–Петербург: Питер, 2009. – 960 с.
10. Бутинець Ф. Економічний аналіз : навч. посібн. / Ф. Бутинець. – Житомир : Рута, 2003. – 680 с.
11. Васильченко З. Теоретичні основи управління грошовими потоками банку / З. М. Васильченко, Д. Пірог // Вісник НБУ. – 2010. – № 1
12. Виноградова Е. Оптимизация управления денежными потоками предприятия [монографія] / Е. Виноградова и др.// ДонНУЭТ. – Донецк. – 2007. – 194 с.

13. Гайдаєнко О. Фінансове моделювання управління грошовими потоками на прикладі ПАТ «Одеський машинобудівний завод» / О. Гайдаєнко, В. Бондар. // Міжнародний збірник наукових праць «Облік, економіка, менеджмент: наукові нотатки». – 2017. – №2. – С. 167–174.
14. Генкина В. Совершенствование методик контролинга на предприятиях и система сбалансированных показателей / В. Генкина. // Вестник ЮРГТУ (НПИ). – 2008. – №4. – С. 35–41.
15. Головка Т. Підвищення результативності контролю планування грошових потоків на підприємствах торгівлі / Т. Головка. // Економіка і суспільство Мукачівський державний університет. – 2017. – №11. – С. 189–195.
16. Головка Т. Планування грошових потоків підприємства: нова парадигма / Т. Головка. // Вісник КНТЕУ. – 2017. – №4. – С. 104–113.
17. Дамодаран Асват Инвестиционная оценка: Инструменты и методы оценки любых активов; пер. с англ. – 2 – е изд., исправл. – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 1341 с.
18. Єрмошкіна __u1084 _uc200. Управління фінансовими потоками промислових підприємств: теорія, практика, перспективи [монографія]. – Дніпропетровськ: НГУ. – 2009. – 478 с.
19. Жежель Ю. Сущность «потокового похода» и эволюция определения денежных потоков предприятия / Ю. Жежель. // Вісник Сев. НТУ: Економіка та фінанси: зб. наук.пр. – 2009. – с. 37–40
20. Завора Т. Теоретичні основи аналізу та оптимізації грошових потоків підприємства / Т. Завора, О. Берест. // Економіка і регіон ПолтНТУ. – 2014. – №4. – С. 74–79.
21. Ибрагимов Р. Анализ влияния неадекватно дорогого долга на стоимость капитала и ценность компании. Вестник Санкт–Петербургского ун–та. Серия Менеджмент (1): 2009. –С. 93–113.
22. Ибрагимов Р. Структура капитала и ценность компании: анализ за рамками допущений теорем Миллера и Модильяни / Р. Ибрагимов. // Российский журнал менеджмента. – 2009. –Том 7, №4. –С. 33–56.

23. Іващенко А. Шляхи удосконалення системи управління грошовими потоками / А. Іващенко, І. Литвин. // Інвестиції: практика та досвід. – 2017. – №2. – С. 51–56.
24. Івченко Л. Сутність грошових потоків: підходи до визначення / Л. Івченко. // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – №10. – С. 798–803.
25. Каламбет С. Управління операційними грошовими потоками підприємства [монографія] / С. Каламбет, А. Якимова. – Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту ім. В. Лазаряна. – Д. : Видавництво ДНУЗТ ім. В.Лазаряна, 2009. – 122 с.
26. Касьяненко Т. Корректировка финансовой отчетности предприятия в оценке бизнеса [монографія] / Т. Г. Касьяненко. – М.: Проспект, 2015. – 159 с.
27. Кисельова О. Особливості розробки адаптивної стратегії управління фінансовими потоками підприємства / О. Кисельова. // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2016. – №3. – С. 81–85.
28. Ковалев В. Курс финансового менеджмента / В. Ковалев. – Москва: Проспект, 2008. – 448 с.
29. Ковалёв В. Управление денежными потоками, прибылью и рентабельностью: учебно–практическое пособие / В. Ковалёв. – М.: Проспект, 2013. – 336 с.
30. Коваленко В. Фінансовий контролінг та специфіка його використання в управлінні грошовими потоками банків / В. Коваленко, О. Сергєєва. // Фінанси України. – 2015. – №9. – С. 96–109.
31. Коваленко Л. Фінансовий менеджмент: [навч. посіб.] / Л. Коваленко, Л. Ремньова. – [3–тє вид., випр. і доп.] – К.: Знання, 2008. – 483с.
32. Ковальчук Н. Управління рухом грошових коштів вітчизняних підприємств: окремі теоретичні та практичні аспекти / Н. Ковальчук, М. Сокач. Молодий вчений. – 2016. – №12. – С. 786–791.
33. Кошельок Г. Основні фінансові фактори впливу на грошові потоки підприємства / Г. Кошельок. // Науковий вісник Херсонського

національного університету: серія економічні науки. – 2016. – №19. – С. 48–51.

34. Крамаренко Г. Фінансовий менеджмент: [підруч.] / Г. Крамаренко, О. Чорна. – К.: Центр навчальної літератури, 2016. – 520 с.

35. Краменко В. Управління ресурсами підприємства: навч. посібн. / В. Краменко, Б. Холод. – К. : Центр навчальної літератури, 2014. – 288 с.

36. Крюкова І. Сучасні методичні підходи до оцінки грошових потоків підприємства / І. Крюкова, М. Свірідова. // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2016. – №21. – С. 144–148.

37. Крючко Л. Вдосконалення напрямками управління грошовими потоками підприємств / Л. Крючко. // Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету. – 2013. – №2. – С. 198–200.

38. Кузнецова И. Управление денежными потоками предприятия / И. Кузнецова. – Иваново: Ивановский государственный химико-технологический университет, 2008. – 193 с.

39. Лебедева А. Особливості аналізу руху грошових потоків підприємства / А. Лебедева. // Вісник ОНУ ім. Мечникова. – 2016. – С. 189–192.

40. Литвин І. Шляхи удосконалення системи управління грошовими потоками / І. Литвин, А. Іващенко // Інвестиції: практика та досвід. – №2. – С. 51–56.

41. Лігоненко Л. Управління грошовими потоками: навч. посібник / Л. Лігоненко, Г. Ситник. – К. : КНТЕУ 2005. – 255 с.

42. Лукасевич И. Финансовый менеджмент: учебник / И. Лукасевич. – Москва: ЭКСМО, 2010. – 768 с.

43. Магдич І. Методичні аспекти аналізу ефективності управління грошовими потоками в інвестиційній діяльності підприємства / І. Магдич. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2015. – №5. – С. 60–64.

44. Майборода О. Напрями управління грошовими потоками підприємства О. Є. Майборода, О. В. Майборода, О. В. Реплюк. // Економіка і

суспільство Мукачівського державного університету. – 2017. – №10. – С. 305–309.

45. Мартьянова А. Как анализировать и контролировать исполнение бюджетов [Електронний ресурс] / А. Мартьянова// Материал из ФСС «Система финансовый директор». – Режим доступа до ресурсу: <http://www.1fd.ru>

46. Мних Є. Економічний аналіз діяльності підприємства : підручник / Є. Мних. – К. : Київ. нац. торг. ек. ун-т, 2008. – 514 с.

47. Момот Т. Вартісно–орієнтоване корпоративне управління: від теорії до практичного впровадження [монографія] / Т. Момот. – Харків: ХНАМГ, 2006. – 380 с.

48. Нагайчук В. Управління грошовими потоками підприємства / В.Нагайчук// Вісник соціально–економічних досліджень. – 2014. – Випуск 1(52). –С. 246–249.

49. Нехайчук Ю., Горовцова О. Подходы к оптимизации управления денежными потоками предприятия. Научный вестник: финансы, банки, инвестиции. 2013. № 2. – С. 37–42

50. Ніпіаліді О. Аналітичний інструментарій та методика управління грошовими потоками підприємства / О. Ніпіаліді. // Світ фінансів. – 2017. – №3. – С. 93–105.

51. Олійник О. Грошові потоки в аграрній сфері економіки: науково–організаційні основи формування і розвитку [монографія] / О.О. Олійник, Т.І. Олійник. – К. : ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2011. – 226 с.

52. Петренко В. Теоретичні та методологічні аспекти грошових потоків на підприємстві / В. Петренко, Д. Кузнецова. // Молодий вчений. – 2016. – №5. – С. 123–126.

53. Піскунова Н. Пошук оптимальної моделі управління грошовими потоками [Електронний ресурс] / Н. Піскунова // Ефективна економіка. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5454>.

54. Поддєрьогін А. Ефективність управління грошовими потоками підприємства / А. Поддєрьогін, Я. Невмержицький // Фінанси України. – 2010. – № 11. – С. 119–127.
55. Про затвердження Методичних рекомендацій з розроблення бізнес-плану підприємств: наказ Міністерства економіки України від 06.09.2006 р. №290 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: www.me.gov.ua
56. Рогов Г. К. Формування системи фінансових механізмів корпоративного сталого розвитку [монографія] / Г. Рогов. – Херсон: ФОП Грінь Д. С., 2017. – 424 с.
57. Рогов Г. К. Система фінансових механізмів корпоративного сталого розвитку: складові концепції. Г. Рогов. // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2018. – №3. – С. 222–229.
58. Савицкая Г. Экономический анализ: учеб. / Г. Савицкая. – М.: Новое знание, 2004.
59. Свідєрська І. Планування грошових потоків від операційної діяльності енергопостачальних компаній України / І. Свідєрська, Г. Дребіт // Фінанси України. – 2017. – №7. – С. 56–75.
60. Селіверстова Л. Управління грошовими потоками підприємства / Л. Селіверстова. // Економіка та держава. – 2015. – №9. – С. 20–22.
61. Семенова С. Управління грошовими потоками на підприємствах водного транспорту: обліково-аналітичний аспект [монографія] / С. Семенова, О. Шпирко. – Київ: Центр учбової літератури, 2015. – 252 с.
62. Сергєєва О. Сутність та основні аспекти управління грошовими потоками підприємств / О. Сергєєва. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2017. – №12. – С. 107–110.
63. Сироткин С. Финансовый менеджмент на предприятии / С. Сироткин, Н. Кельчевская. – Москва: Юнити-Дана, 2011. – 351 с.
64. Стецько М.В., Терещенко О. О. Системи показників у концепції фінансового контролінгу у сфері бізнесу // Фінанси України. – 2013. – № 11. – С. 66–83.

65. Стецько М. В. Прагматика теоретичних досліджень у сфері корпоративних фінансів // Світ фінансів. – 2015. – № 3. – С. 130–143.
66. Танклевська Н. Основи управління грошовими потоками підприємств / Н. Танклевська // Бізнес–інформ. – 2017. – №6. – С. 215–219.
67. Теннет Д. Управление денежными потоками: как не оказаться на мели Джон Теннет; пер с англ. – Москва: Альпина Паблишер, 2014. – 208 с.
68. Терещенко О. Фінансовий контролінг [Електронний ресурс] : навч. посіб. / О. О. Терещенко, Н. Бабяк. – К. : КНЕУ, 2013. – 407с.
69. Томчук В. Моделювання як інструмент контролю грошових потоків сільськогосподарських підприємств / В. Томчук. // Финансы, учет банки. – 2016. – №1. – С. 187–195.
70. Томчук О. Аналіз грошового потоку як інструмент оцінки кредитоспроможності підприємства / О. Томчук. // Інфраструктура ринку. – 2016. – №2. – С. 340–344.
71. Феदिшин М. Методичні аспекти аналізу грошових потоків для цілей планування / М. Федишин. // Економічний аналіз. – 2016. – С. 132–138.
72. Хахонова Н. Особенности организации эффективного управления денежными потоками предприятий, оказывающих услуги связи // Наука и мир Science & World. – 2014. – №1; URL: <http://www.w-science.com/2014-1-334.html>
73. Халатур С., Кравченко М., Павлік І. Удосконалення управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства як основа забезпечення фінансово-економічної безпеки // С. Халатур, М. Кравченко, І. Павлік // Економіка та держава. – 2021. – № 1. – С. 30-35.
74. Циган Р. Удосконалення класифікації грошових потоків з урахуванням сучасних умов господарювання / Р. Циган // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – № 4 (106). – С. 150– 155.
75. Черемушкин С. Денежная добавленная стоимость CVA (Cash Value Added) и остаточный денежный поток RCF (Residual Cash Flow) / С. Черемушкин // Управление корпоративными финансами. – 2008. – № 3. С.156–180.

76. Чік М. Підходи до управління грошовими потоками та їх облікова інтерпретація / М. Чік. // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2015. – №1. – С. 134–139.

77. Щербань О. Фактори впливу на грошовий потік в сфері інвестиційної діяльності / О. Щербань // Вісник економіки транспорту і промисловості. - 2015. – Вип. 52. – С. 157–162

78. Ясишена В. Систематизація основних елементів управління грошовими потоками підприємства / В. Ясишена, Л. Пославська. // Економічний простір. – 2016. – №106. – С. 241–254.

79. Berman K., Knight J., Case J. Cash Is a Reality Check: Cash Flow as a Critical Measure of Financial Health. Harvard Business Press Chapters. Publication Date: October 07, 2008. – 19 p.

80. Brealey, R., Myers, S. & Allen, F. 2018. Principles of Corporate Finance (9th ed.). New York: McGraw–Hill/Irwin.

81. Drebit G. Economic nature of cash–flow and their place in corporate finance management // International scientific conference management, April 25–26, 2014, Belgrade, Serbia.–P. 74–76.

82. Drebit G. Theoretical approaches to understanding the nature of the cash flows of companies /G. Drebit // Mest journal. Belgrade, Serbia. January 2017.– P. 22–32.

83. Frino, A. & Jones, S. 2018. The Impact of Mandated Cash Flow Disclosure on Bid Ask Spreads. Journal of Business Finance & Accounting 32(7), 1373–1396.

84. Hackel, K. & Livnat, J. 2019, Fall. International Investment Based on Free Cash Flow: A Practical Approach. The Journal of Financial Statement Analysis, 5–14.

85. Hales, J. & Orpurt, S. F. 2018. A Review of Academic Research on the Reporting of Cash Flows from Operations. Accounting Horizons 27(3), 539–578.

86. Hicks, B. 2019. The cash flow basis of accounting. In Hicks, B. & Hunt, P. (Eds.) *Cash Flow Accounting*. Ontario: The International Group for Cash Flow Accounting & Laurentian University, 26–39.
87. Jensen M. Agency Costs of Free Cash Flow, *Corporate Finance and Takeovers* / M. Jensen // *American Economic Review*. – 2016. – № 76. – P. 323–329.
88. Lee, L. 2018. Incentives to Inflate Reported Cash from Operations Using Classification and Timing. *The Accounting Review* 87(1), 1–33.
89. Livnat, J. & Zarowin, P. 2019, May. The incremental information content of cashflow components. *Journal of Accounting and Economics*, 25–46.
90. Merna T. *Corporate risk management* / T. Merna, F. Al-Thani. – Padstow, Cornwall, UK: John Wiley&sons, 2018. – 440 p.
91. Miller, M. & Modigliani, F. 2019. Dividend Policy, Growth, and the Valuation of Shares. *Journal of Business* 34, 411–433.
92. Negrea L., Matis D., Razvan V. Free Cash Flow as Part of Voluntary Reporting. Literature Review. *Annals of Faculty of Economics*, 2011, vol. 1. – P. 591–596.
93. Pinto, Jerald E., Elaine Henry, Thomas R. Robinson, John D. Stowe. 2010. *Equity Asset Valuation*. 2 ed. Wiley&Sons, Inc. Hoboken, New Jersey. 445 p.
94. Ruback R. 2002. Capital cash flows: A simple approach to valuing risky cash flows. *Financial Management* 31 (2): 85–103.
95. Warren, Martyn F. *Financial management for farmers and rural managers*. 4th ed./ Martyn F. Warren. Edinburgh: Blackwell Science Ltd, 1998. – 288 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Рис. А.1 Класифікація чинників управління грошовими потоками сільськогосподарського підприємства